महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ

वार्षिक अहवाल : सन २०१४-२०१५

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	तपशिल	पृष्ठ क्रमांक
१	महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ स्थापना व कार्य	३-५
२	संचालक मंडळ	६
३	व्यवस्थापन	७-९
४	वित्तीय स्थिती	१०-१२
५	इतर विभाग	
	(अ) बाजार समिती विभाग	१३-१४
	(ब) निर्यात विभाग	१५-२०
	(क)प्रकल्प विभाग	२१-२४
	(ड) अभियांत्रिकी विभाग	२५-३१
	(इ) संगणक विभाग	३२-३४
	(ई) जनसंपर्क व प्रसिध्दी विभाग	३५-३९
	(फ) देशांतर्गत व्यापार व आयात विभाग	४०-४२
६	इतर प्रकल्प	
	१) आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी सहाय्यीत - कृषि समृद्धी : समन्वयीत कृषि विकास प्रकल्प (CAIM)	४३-४९
	२) जागतीक बँक सहाय्यीत - महाराष्ट्र कृषि स्पर्धाक्षम प्रकल्प (MACP)	५०-५२
	३) आशियाई विकास बँक (ADB) सहाय्यीत - कृषि व्यापार विषयक पायाभूत सुविधा विकास गुंतवणूक कार्यक्रम (AIDIP)	५३-५५

१. महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ, पुणे - स्थापना व कार्ये

महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ, पुणे ची स्थापना महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न पणन (विकास व नियमन) अधिनियम १९६३ मधील कलम ३९ (अ) अन्वये २३ मार्च १९८४ रोजी झाली. २०१४-२०१५ या वर्षामध्ये कृषि पणन मंडळाने ३१ वे वर्ष पूर्ण केले आहे. कृषि पणन मंडळाचा ३१ वर्षाचा कालावधी हा विविध क्षेत्रात यश संपादित करुन देणारा तसेच राज्यात कृषि पणन व्यवस्थेत अद्ययावतपणा बरोबरच सूसुत्रता आणि समन्वयता आणण्याच्या दृष्टीने अत्यंत महत्त्वपूर्ण ठरला आहे. अहवाल वर्षात कृषि पणन मंडळाने कृषि पणन व्यवस्थेत आधुनिकीकरण, सुधारणा आणण्याबरोबरच राज्यात कृषि पणन व्यवस्था मजबूत करण्यासाठी विविध प्रकल्प राबविणे, योजना राबविणे, नवीन कार्यक्रम आखणे तसेच शेतकरी आणि शेतक-यांच्या उत्पादक कंपन्या, शेतक-यांच्या संस्थांच्या विकासासाठी नियोजनबध्द प्रयत्न केले आहेत. राज्यात कृषि मालाच्या निर्यातीसाठी निर्यात सुविधा केंद्रांची उभारणी करुन ही केंद्रे सक्षमरित्या चालविण्यासाठी प्रयत्न केले आहेत. याचप्रमाणे महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न पणन (विकास व नियमन) अधिनियम १९६३ मध्ये बदल करणे आणि बाजार समित्यांसाठी व्यवसाय विकास आराखडे तयार करुन त्याच्या अंमलबजावणीसाठी प्रयत्न केले आहेत.

उद्दीष्ट्ये व प्रमुख कार्यक्रम :

महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न पणन (विकास व नियमन) अधिनियम १९६३ मधील कलम ३९ (ज) अन्वये कृषि पणन मंडळाची उद्दीष्टे खालीलप्रमाणे आहे:

१. बाजार व बाजारक्षेत्रांच्या विकासासाठी बाजार समित्यांनी हाती घेतलेले कार्यक्रम राबवून अशा बाजार समित्यांच्या कामामध्ये समन्वय राखणे,

२. कृषि उत्पन्न बाजारांच्या विकासासाठी राज्यस्तरीय नियोजनाचे काम हाती घेणे.

३. कृषि उत्पन्न पणन विकास निधीची व्यवस्था ठेवणे व त्याचे प्रशासन करणे.

४.बाजार समित्यांच्या कामकाजात सुधारणा घडवून आणण्यासाठी बाजार समित्यांना सरसकटपणे सल्ला देणे किंवा एखाद्या विशिष्ट बाजार समितीला सल्ला देणे.

५. बाजार समितीने हाती घेतलेल्या बांधकाम कार्यक्रमासंबंधातील आराखडे व अंदाज तयार करण्याच्या तिच्या कामावर पर्यवेक्षण करणे आणि त्याबाबत तिला मार्गदर्शन करणे.

६. कृषि उत्पन्नाच्या पणनशी संबंधित असलेल्या गोष्टींबाबत प्रचार व प्रसिध्दी करण्यासाठी आवश्यक ती व्यवस्था करणे.

७. या अधिनियमाच्या प्रयोजनांसाठी मंडळ निश्चित करील अशा अटींवर व शर्तीवर बाजार समित्यांना अर्थसहाय्य किंवा कर्ज देणे.

८. कृषि विषयक पणनच्या संबंधातील विषयांबाबत चर्चासत्रे, कार्यशाळा व प्रदर्शने आयोजित करणे किंवा त्यांची व्यवस्था ठेवणे.

९. कृषि उत्पन्नाच्या पणन संबंधात सर्वसाधारण हिताच्या असतील अशा इतर गोष्टी करणे.

१०.या अधिनियमान्वये त्याच्याकडे विशेषरीत्या सोपविण्यात आले असेल असे इतर कोणतेही कार्य पार पाडणे.

११. राज्य शासन त्यांच्याकडे सोपवील अशी तत्सम स्वरुपाची इतर कार्ये पार पाडणे.

अंमलबजावणीतील प्रमुख कार्यक्रम :

१. विविध कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना बाजार व्यवस्था विकसीत करणेकरिता नव -नवीन सुधारणाबाबत सल्ला देणे व त्यासाठी कर्ज उपलब्ध करुन देणे.

२. शासनाच्या रोजगार हमी जवाहर/रोजगार इ. योजनांच्या माध्यमातून बाजार संकूल विकसनासाठी प्रकल्प तयार करुन देणे व विविध बँकांमार्फत बाजार समित्यांना वित्त पुरवठ्यासाठी मदत /मार्गदर्शन करणे.

३. फळे भाजीपाला आणि फुले यांचे आयुष्य वाढविण्यासाठी सहकारी संस्थांना प्रशितीकरण करणे Valule addition Centre, शितगृहांची उभारणी करण्यासाठी तंत्रज्ञान उपलब्धतेबरोबरच उभारणीस मार्गदर्शन करणे.

४. विविध फळे, फुले आणि भाजीपाल्याची रोपे/बियाणे/कंद यांची आयात करणे.

५. शेतकऱ्यांसाठी परदेश दौरे आयोजित करणे.

६. बाजार समित्यांच्या कामकाजाचे संगणकीकरण करणे, प्रोजेक्शन टिव्ही उभारणे.

७. बाजार समित्यांचे पदाधिकारी/ अधिकारी यांचेसाठी प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणे.

८. राज्यामध्ये उच्च तंत्रज्ञानावर आधारित, कृषि आधारित प्रकल्प वाढविणे तसेच त्यामध्ये उत्पादित मालाच्या विक्रीसाठी मदत व मार्गदर्शन करणे.

९. विविध प्रदर्शनात भाग घेणे तसेच प्रदर्शनांचे आयोजन करणे.

१०. शेतमाल तारण योजना राबविणेसाठी बाजार समित्यांना सवलतीच्या दराने कर्ज देणे.

११. शेतमाल निर्यातवृध्दी होण्यासाठी शेतकऱ्यांच्या मालाचे नमुने परदेशात पाठविणे, निर्याती बाबतची माहिती शेतकरी आणि शेतकऱ्यांच्या संस्थांना देणे व त्यांच्या मालाची निर्यात करुन देणे.

१२. प्रकल्प अहवाल तयार करणे.

१३. तळेगांव ताभाडे येथील शेतीवर आधुनिक शेतीचे प्रयोग राबविणे.

१४. व्ही. एच. टी. प्रकल्पातील सोई सुविधांचा व्यावसायिक उपयोग शेतकरी, निर्यातदार यांना करुन देणे.

१५. राज्यातील कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना केंद्र आणि राज्य सरकारच्या विविध योजनांचा फायदा तसेच अनुदान मिळवून देण्यासाठी मदत आणि मार्गदर्शन करणे.

१६. बाजार समित्यांना राज्यातील तसेच परराज्यातील अभ्यास दौऱ्यांसाठी मार्गदर्शन करणे.

१७. "कृषि पणन मित्र" मासिकाचे प्रकाशन आणि वितरण करणे.

१८. नॅशनल डेअरी डेव्हलपमेंट बोर्डने बेंगलोर येथे उभारलेल्या 'टर्मिनल मार्केटच्या' धर्तीवर मुंबई, नागपूर आणि नाशिक येथे टर्मिनल मार्केट उभारणे.

१९. 'उत्पादक ते ग्राहक' ही योजना वेगवेगळ्या शहरांमध्ये राबविणेकरिता संस्थांना प्रोत्साहीत करणे.

२०. प्रसिध्दी माध्यमांशी योग्य समन्वय ठेवून कृषि पणन मंडळाच्या विविध योजनांना प्रसिध्दी देवून त्यांची माहिती बाजार समिती, शेतकरी, शेतकऱ्यांच्या संस्था यांच्यापर्यंत पोहोचवून त्याचे फायदे शेतकऱ्यांना करुन देणे.

२१. राष्ट्रीय सुगी पश्चात तंत्रज्ञान संस्थेअंतर्गत माती परिक्षण, शेतकरी प्रशिक्षण तसेच सुगी पश्चात तंत्रज्ञाना संबंधात विविध चाचण्या घेणे

२२. कृषि पणन मंडळातील अधिकाऱ्यांची /कर्मचाऱ्यांची कार्यक्षमता वाढविण्याचे दृष्टिने त्यांना प्रशिक्षित करणे.

२३. हॉर्टिकल्चर ट्रेनिंग सेंटर मध्ये पूर्ण क्षमतेने प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे आयोजन करणे तसेच नव नविन पिकांबाबत प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणे.

२४. कृषि पणनाशी संबंधीत विषयावर माहिती पुस्तिका तयार करणे.

२५. राज्यातील बाजार समित्यांचा व्यवसाय विकास आराखडा तयार करणे.

२६. राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत कृषि विपणनाच्या सुविधा निर्माण करणे.

२७. नक्षलग्रस्त भागातील कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांमध्ये राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत सोयी सुविधांची उभारणी करणे.

२८. कृषि मालाचे ब्रँण्ड विकसीत करणे.

२९. कृषि आणि पणन विभागाच्या केंद्र आणि राज्य शासनाच्या विविध योजनांवर आधारीत कृषि पणन योजना पुस्तकांचे प्रकाशन करणे.

३०. राष्ट्रीय कृषि विकास योजने अंतर्गत शहरी भागासाठी भाजीपाला पुरवठा योजना पुणे, नागपूर आणि मुंबई शहरात राबविणे.

३१. शेतक-यांना आपला शेतीमाल थेट ग्राहकांना विक्री करता येण्याकरीता ‘शेतकरी बाजार’ चे आयोजन करणे.

३२. उत्पादक ते ग्राहक संकल्पने अंतर्गत संत्र्याची विविध शहरांमध्ये शेतक-यांमार्फत थेट विक्री करणे.

३३. कृषि मालाच्या निर्यातीसाठी तसेच देशांतर्गत बाजारपेठांमध्ये विपणनासाठी निर्यात सुविधा केंद्र तसेच आधुनिक बाजार सुविधांची उभारणी करणे.

२. संचालक मंडळ

अ.क्रं.	संचालकाचे नाव व पदनाम	हुद्दा
१)	**मा.ना.श्री. राधाकृष्ण विखे पाटील,** **मंत्री, कृषि व पणन,** महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई –३२. (दिनांक १८/८/ २०१४ पर्यंत) **मा.ना.श्री. चंद्रकांत दादा पाटील,** (दि.०३/११/२०१४ पासून) मंत्री सहकार, पणन आणि वस्त्रोद्योग, सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम वगळून)	**अध्यक्ष**
२)	**मा.ना.श्री. सुरेश धस** (१८/८/ २०१४ पर्यंत) **राज्यमंत्री, सहकार, पणन, महसूल, मदत व पुनर्वसन कार्य, भूकंप पुनर्वसन, वस्त्रोद्योग, जलसंधारण, रोजगार हमी योजना,** महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई – ३२ **मा.ना.श्री. राम शिंदे,** (नोव्हेंबर २०१४ पासून) राज्यमंत्री , गृह, (ग्रामीण), पणन, सार्वजनिक आरोग्य , पर्यटन.	**उपाध्यक्ष**
३)	**मा.श्री. दिलिपराव मोहिते,** सभापती, महाराष्ट्र राज्य बाजार समिती सहकारी संघ, पुणे	**सदस्य**
४)	**मा.डॉ. उमाकांत दांगट (भा.प्र.से.)** (जानेवारी २०१५ अखेर) **आयुक्त (कृषि),** कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे. **मा.श्री. विकास देशमुख (भा.प्र.से.)** (फेब्रुवारी २०१५ पासून)	**सदस्य**
५)	**श्री.दिनेश ओऊळकर,** **सहकार आयुक्त व निबंधक**, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.	**सदस्य**
६)	**ॲड. सुधीर दौलतचंद कोठारी,** (२/८/२०१४ पासून) सभापती, कृषि उत्पन्न बाजार समिती, हिंगणघाट, जि. वर्धा.	**सदस्य**
७)	**श्री. श्रीकांत भिमराव गावंडे,** (२/८/२०१४ पासून) सभापती, कृषि उत्पन्न बाजार समिती, धामणगाव रेल्वे, जि. अमरावती	**सदस्य**
८)	**श्री. दिपक शिवराम पठारे,** (२/८/२०१४ पासून) सभापती, कृषि उत्पन्न बाजार समिती, श्रीरामपूर, जि. अहमदनगार	**सदस्य**
९)	**श्री. तात्यासाहेब दगडू हुले,** (२/८/२०१४ पासून) सभापती, कृषि उत्पन्न बाजार समिती, पाटोदा, जि. बीड	**सदस्य**
१०)	**आ.श्री. दिलीप ब्रम्हदेव माने,** सभापती, कृषि उत्पन्न बाजार समिती, सोलापूर (दि. २/८/२०१४ पासून)	
११)	**श्री. भरत गजानन गोंधळे,** (२/८/२०१४ पासून) सभापती, कृषि उत्पन्न बाजार समिती, कल्याण, जि. ठाणे	**सदस्य**
१२)	**श्री. दिनेश ओऊळकर,** (जानेवारी २०१५ ते मार्च २०१५) कृषि पणन संचालक, म.रा., तथा संचालक,म.रा.कृ.प.मं., पुणे	**सदस्य**
१३)	**नाबार्ड प्रतिनिधी,** पुणे	**सदस्य**
१४)	**श्री. एस.थंगराज,** उपकृषि पणन सल्लागार, प्रादेशिक कार्यालय, मुंबई.	**सदस्य**
१५)	**श्री. मिलिंद आकरे** (दि.३/८/२०१३ पासून) कार्यकारी संचालक, म.रा.कृषि पणन मंडळ, पुणे	**सदस्य** **सचिव**

३. व्यवस्थापन

अ.क्र.	अधिकाऱ्याचे नाव व पदनाम	कालावधी	विभाग
१)	श्री. मिलींद आकरे	----	कार्यकारी संचालक
२)	श्री. मिलींद आकरे	----	सरव्यवस्थापक
३)	श्री.डी.एल.तांभाळे	----	सरव्यवस्थापक (मूल्य साखळी विकास)
४)	श्री.सु.च.बोरकर, सरव्यवस्थापक	दिनांक २५/८/२०१४ पर्यंत	कृषि व्यापार विकास
५)	श्री.पी.ए.अष्टेकर, उपसरव्यवस्थापक	---	निर्यात/व्यवसाय विकास आराखडा
६)	श्री.ओ.व्ही.निला, उपसरव्यवस्थापक	---	अभियांत्रिकी
७)	श्री.सुहास मापारी, उपसरव्यवस्थापक, श्रीमती पूनम मेहता, उपसरव्यवस्थापक	दिनांक २१/८/२०१४ पर्यंत दिनांक २२/८/२०१४ पासून	प्रशासन/प्रकल्प/निर्यात
८)	डॉ. भास्कर नारायण पाटील, सहाय्यक सरव्यवस्थापक	----	कृषि व्यापार विकास व जनसंपर्क व प्रसिद्दी
९)	श्री.एम.एल.लोखंडे, सहाय्यक सरव्यवस्थापक	----	संगणक
१०)	श्री.डी.एम.साबळे, सहाय्यक सरव्यवस्थापक	----	प्रशासन व प्रकल्प
११)	श्रीमती एस.ए.तांभाळे, विधी अधिकारी व्यवस्थापक	----	जनसंपर्क व प्रसिद्दी
१२)	श्री.जयंत कोकणे, व्यवस्थापक	----	वित्त व लेखा
१३)	सौ.एस.पी.राऊत, व्यवस्थापक	--	एम.ए.सी.पी.
१४)	श्री.ए.पी.पाटील, व्यवस्थापक	--	कृषि व्यापार विकास
१५)	श्री.जे.जे.जाधव, व्यवस्थापक	----	अभियांत्रिकी
१६)	श्री.बी.जी.कातोरे, व्यवस्थापक	---	बाजार समिती
१७)	श्री. के.एस. फटांगरे , व्यवस्थापक	---	संगणक
१८)	श्री.व्ही.व्ही.जगदाळे, व्यवस्थापक	---	संगणक
१९)	सौ.एस.एस.अंतुरकर, व्यवस्थापक	---	वित्त व लेखा
२०)	श्री. एस.आर. घाटगे, व्यवस्थापक	---	एम.ए.सी.पी.
२१)	श्री.एस.डी.मेहेरकर, व्यवस्थापक	----	शेती (तळेगाव)
२२)	श्री. डि.एस पाटील, व्यवस्थापक	----	प्रशासन

विभागीय उपसरव्यवस्थापक/ विभागीय सहायक सरव्यवस्थापक / विभागीय व्यवस्थापक /जिल्हा पणन अधिकारी

अ.क्र.	अधिकाऱ्याचे नाव व पदनाम	कालावधी	विभाग
१.	श्री.शिवाजी श्रीरंग जगताप, उपसरव्यवस्थापक श्री. ए.एन. देशमुख, उपसरव्यवस्थापक	(दि.१७/१०/२०१४ पर्यंत) (दि. १८/१०/२०१४ पासून)	पुणे
२.	श्री.सी.एम.बारी, उपसरव्यवस्थापक	----	नाशिक
३.	श्री.सुरेश लक्ष्मण बाविस्कर, उपसरव्यवस्थापक	----	लातूर
४.	श्री.एन.एस.चव्हाण, उपसरव्यवस्थापक	----	अमरावती
५.	श्री.आर.बी.चलवदे,उपसरव्यवस्थापक श्री.एस.पी.कांबळे, उपसरव्यवस्थापक	(दि.१/४/१४ ते १४/११/१४) (दि.१४/११/१४ ते ३१/३/१५)	नागपूर
६.	श्री.संतोष बाबुराव आळसे, उपसरव्यवस्थापक श्री.मंगेश सुरवसे, उपसरव्यवस्थापक	(दि.२७/३/१५ पर्यंत) (दि.२७/३/१५ पासून)	औरंगाबाद
७.	श्रीमती प्रणिती बुरांडे, उपसरव्यवस्थापक	----	रत्नागिरी
८.	श्रीमती सुनंदा कुऱ्हाडे (हुले) उपसरव्यवस्थापक, श्री. एस.एस. घुले, उपसरव्यवस्थापक	(दि.३१/७/२०१४ पर्यंत) (दि.१/८/२०१४ पासून)	कोल्हापूर
९.	श्री.डी.डी.देशमुख, सहाय्यक सरव्यवस्थापक	----	औरंगाबाद
१०.	श्री.एम.पी.पवार, सहायक सरव्यवस्थापक	----	रत्नागिरी
११.	श्री.एन.बी.पाटील, जिल्हा पणन अधिकारी, सहाय्यक सरव्यवस्थापक	----	अहमदनगर
१२.	श्री.एम.डी.बरडे, सहाय्यक सरव्यवस्थापक	----	बाजार समिती, भोकर
१३.	श्री.ए.जे.विरकर, जिल्हा पणन अधिकारी	----	अमरावती
१४.	श्री. ए.जे. पवार, जिल्हा पणन अधिकारी	----	कोल्हापूर
१५.	श्री.एस.पी.बाजारे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	बुलढाणा
१६.	श्री. डि.एम. डागा, जिल्हा पणन अधिकारी	----	हिंगोली
१७.	श्री.जी.सी.वाघ, जिल्हा पणन अधिकारी	----	औरंगाबाद
१८.	श्री.टी.एस.नांगरे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	सांगली
१९.	श्री.एम.डी.गंभीरराव, जिल्हा पणन अधिकारी	----	यवतमाळ
२०.	श्री.एस.एस.गवळे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	अकोला/वाशीम
२१.	श्री.एस.एस.सोनवणे, जिल्हा पणन अधिकारी /व्यवस्थापक	----	नंदुरबार
२२.	श्री.ए.ए.औताडे, जिल्हा पणन अधिकारी, /व्यवस्थापक	----	गोंदिया/भंडारा

अ.क्र.	अधिकाऱ्याचे नाव व पदनाम	कालावधी	विभाग
२३.	श्री.एम.के.फळे, जिल्हा पणन अधिकारी,/ व्यवस्थापक	----	रत्नागिरी/सिंधुदुर्ग
२४.	श्री. एस.डी. वाघमोडे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	सोलापूर
२५.	श्री.ए.जे.कुदळे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	पुणे
२६.	श्री.ए.के.नादरे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	जालना
२७.	श्री.एस.व्ही.माने, जिल्हा पणन अधिकारी	----	सातारा
२८.	श्री.बी.सी.देशमुख, जिल्हा पणन अधिकारी	----	नाशिक
२९.	श्री.शैलेश जाधव, जिल्हा पणन अधिकारी	----	बीड
३०.	श्री.पी.डी.टेकाळे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	लातूर
३१.	श्री.जी.डी.पाटील, जिल्हा पणन अधिकारी	----	उस्मानाबाद
३२.	श्री.जे.बी.राखोंडे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	परभणी
३३.	श्री.एस.पी.काळे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	गडचिरोली/नागपूर
३४.	डॉ.के.एस.तुपे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	वर्धा
३५.	श्री.एस.टी.शेळके, जिल्हा पणन अधिकारी	----	चंद्रपूर
३६.	श्री.जे.बी. जगताप, जिल्हा पणन अधिकारी	----	ठाणे/रायगड
३७.	श्री. एस. एस. पाटील, जिल्हा पणन अधिकारी	----	धुळे/जळगाव
३८.	श्री. एफ.एफ. सिध्दीकी, जिल्हा पणन अधिकारी	----	नांदेड
३९.	श्री.एस.डी.खरमाळे, जिल्हा पणन अधिकारी	----	रायगड

४. वित्तीय स्थिती

उत्पन्नाची साधने -

महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न पणन (विकास व विनियमन) अधिनियम १९६३ मधील कलम क्र. ३९ (ल) नुसार महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळाच्या उत्पन्नाची साधने ही कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांकडुन जमा होणारे वार्षिक अंशदान, कर्जावरील व्याज, गुंतवणूकीवरील व्याज, निर्यात सुविधा केंद्रे व इतर उत्पन्न ही आहेत.

सदरच्या प्राप्त होणाऱ्या निधीमधून कृषि पणन मंडळाच्या आस्थापना तसेच प्रशासकीय खर्च व इतर विकासात्मक कामांबाबतचा खर्च भागवून उर्वरीत रक्कम बाजार समित्यांना विकासात्मक कामांसाठी निधी म्हणून देण्याची तरतूद वरील कायदा कलम ३९ (ल)(३) मध्ये नमुद केली आहे. त्यानुसार दिनांक ३१.०३.२०१५अखेर कृषि पणन मंडळास प्राप्त झालेले उत्पन्न व त्याचा विनियोग याबाबतची माहिती खालीलप्रमाणे;

ताळेबंद – २०१४-२०१५

(रु. कोटीत)

अ.क्र	देयता	रक्कम रु.	संपत्ती	रक्कम रु.
१	मार्केटिंग फंड	३३८.३३	स्थावर मालमत्ता	१४०.९१
२	बँक ओव्हरड्राफ्ट	३.०७	गुंतवणुक	२२४.९६
३	चालु देयता	३१.७१	बँकेतील शिल्लक	९.४३
४	अनुदान (अपेडा व इतर)	४२.८९	अखेरच्या मालाचा साठा	०.०२
५	मार्केटिंग एक्सटेन्शन फंड	७.३३	बाजार समिती कर्ज येणे	५६.११
६	कांदा निर्यात डेव्हलपमेंट एक्सटेंशन फंड	४६.७९	चालु देयता	६३.८२
७	आर.के.व्ही.वाय अनुदान	४.१०	आयकर	०.३५
८	तरतुद	२१.३८		
	एकुण	**४९५.६०**	**एकुण**	**४९५.६०**

उत्पन्न व खर्च – २०१४-२०१५

(रु. कोटीत)

अ.क्र.	खर्च	रक्कम रु.	उत्पन्न	रक्कम रु.
१	आस्थापना खर्च	१०.६४	बाजार समिती कर्जावरील व्याज	२.४०
२	प्रशासकीय खर्च	२.५६	गुंतवणुकीवरील व्याज	१८.८४
३	निर्यातवृध्दी	२.४१	प्रकल्प सल्ला विभाग	०.०२
४	विकास व प्रकल्प	०.१८	निर्यात सुविधा केंद्रे उत्पन्न	१.३२
५	घसारा	५.८०	कृषि पणन मित्र वर्गणी	०.२१
६	तरतुद	२.२५	इतर उत्पन्न	१.०५
	एकुण	**२३.८४**	**एकुण**	**२३.८४**

मंडळाचे अतिरिक्त निधी शासकीय व शेड्यूल्ड बँकेमध्ये केलेल्या गुंतवणुकी मुळे गुंतवणुकीवरील व्याजाचे उत्पन्न सरासरी ९.०० टक्के दराने मिळाले असून अहवाल वर्षातील भांडवली बाजारातील व्याज दर ७.५० टक्के ते ९.७५ टक्के विचारात घेता मिळालेले उत्पन्न निश्चित चांगले आहे.

लेखे तपासणी –

पणन मंडळाचे वैधानिक लेखा परिक्षण मार्च २०१२-२०१३ अखेर व अंतर्गत लेखापरिक्षण व कर लेखा परिक्षण मार्च २०१५ अखेर पुर्ण करण्यात आले आहे.

सन २०१५-२०१६ अर्थसंकल्प - उत्पन्न

(रु.कोटीत)

अ.क्र.	तपशील	रक्कम रु.	टक्केवारी
१	अंशदान	३५.००	२२.३४
२	कर्ज वसुली	६०.००	३८.३०
३	कर्जावरील व्याज (बा.स. व इतर)	५.००	३.१९
४	गुंतवणुकीवरील व्याज	१८.००	११.४९
५	मुदत ठेवीवरील कर्ज	१०.००	६.३८
६	निर्यात सुविधा केंद्र उत्पन्न	२.५०	१.६०
७	अनुदान (आर.के.व्ही.वाय., अपेडा व इतर)	२३.७०	१५.१३
८	इतर उत्पन्न	२.४७	१.५८
	एकुण	**१५६.६७**	**१००.००**

सन २०१४-२०१५ अर्थसंकल्प – विनियोग

(रु. कोटीत)

अ.क्र.	तपशील	रुपये	टक्केवारी
१	बाजार समिती कर्ज वाटप व अनुदान वाटप	६१.००	३८.१५
२	आस्थापना, प्रशासकीय व इतर खर्च	२०.२०	१२.६३
३	मुदत ठेवींवरील कर्ज, घर बांधणी अग्रिम व इतर अग्रिम	१२.७०	७.९४
४	भांडवली खर्च (मुख्यालय, निर्यात सुविधा केंद्रे व इतर)	४७.११	२९.४६
५	निर्यात प्रमोशन व विकास व प्रकल्प	१८.९०	११.८२
	एकुण	**१५९.९१**	**१००.००**

सन २०१५-२०१६ अर्थसंकल्प – उत्पन्न

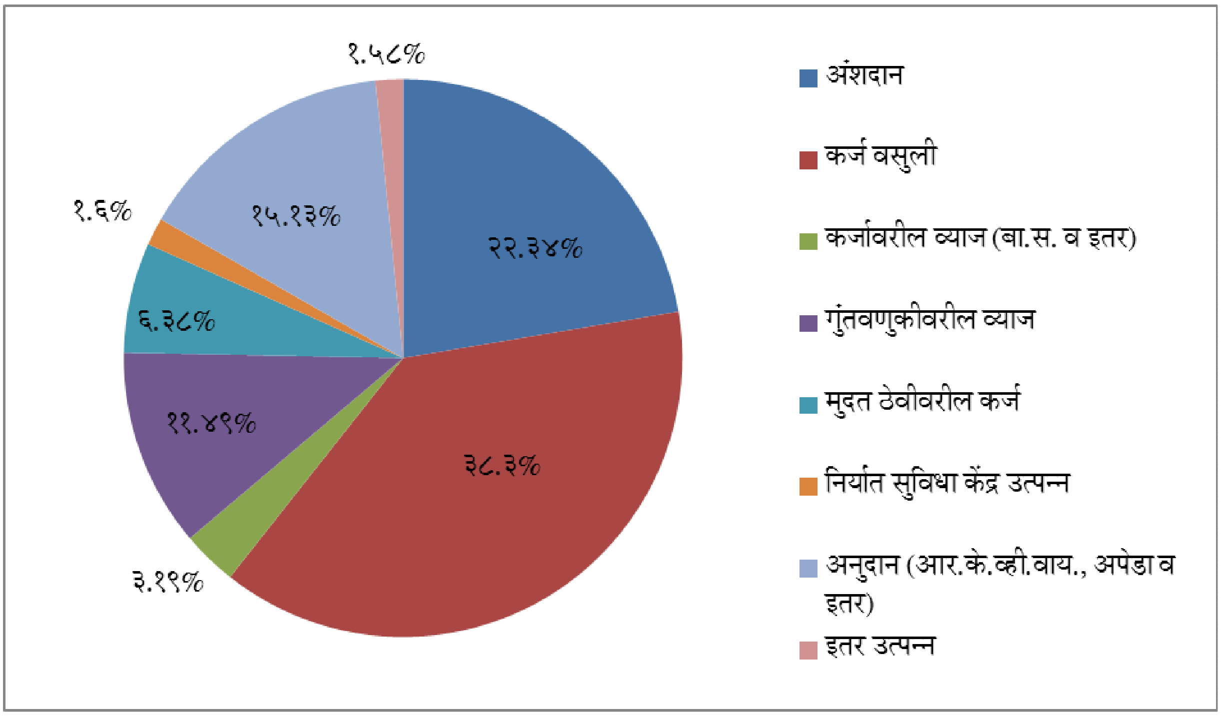

सन २०१५-२०१६ अर्थसंकल्प - विनियोग

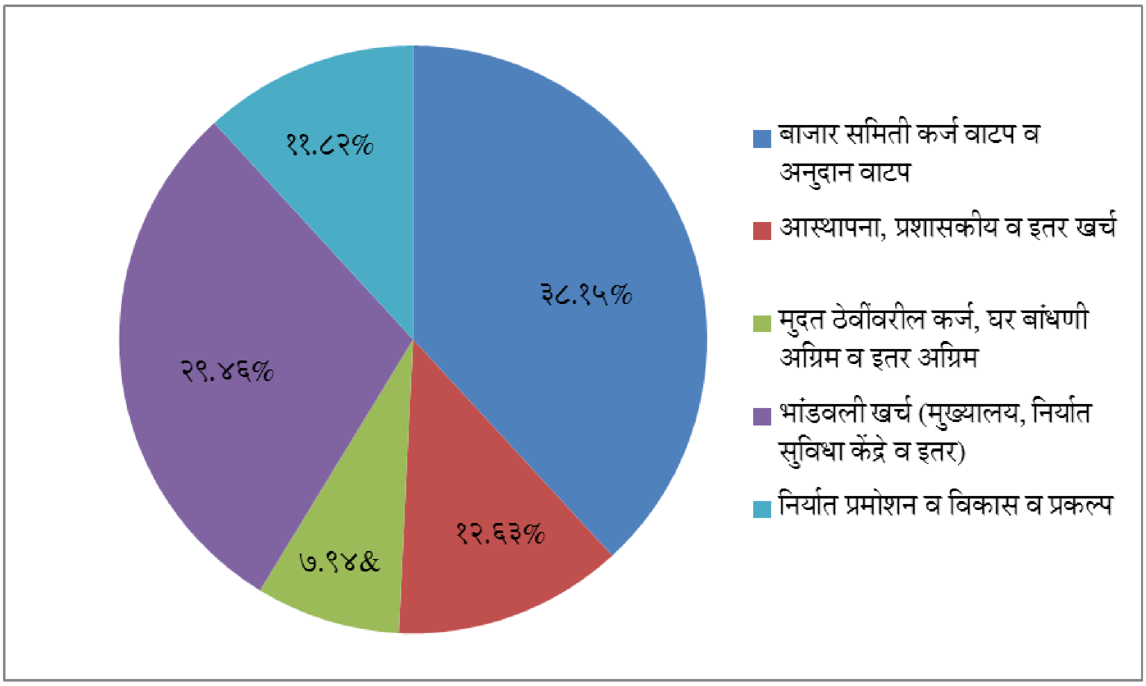

५. इतर विभाग

अ) बाजार समिती विभाग

दि.३१/०३/२०१५ अखेर महाराष्ट्रात सर्व जिल्ह्यांमध्ये ३०५ बाजार समित्यां व ६०३ उपबाजार कार्यरत आहेत. महाराष्ट्रातील कार्यरत असणाऱ्या बाजार समित्यांची विभागनिहाय संख्या खाली दर्शविल्याप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	विभाग	मुख्य बाजार	उप बाजार
१.	रत्नागिरी	२०	४२
२.	नाशिक	३८	८९
३.	पुणे	३८	१०३
४.	औरंगाबाद	२९	६३
५.	लातूर	५६	८५
६.	अमरावती	५५	९३
७.	नागपूर	४८	७१
८.	कोल्हापूर	२१	५७
	एकूण	**३०५**	**६०३**

१. अंशदान

महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न पणन (विकास व विनियमन) अधिनियमन, १९६३ चे कलम ३७(२) अन्वये अहवाल वर्षात महाराष्ट्रातील एकूण ३०५ कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांच्या सन २०१३-२०१४ या आर्थिक वर्षाच्या एकूण उत्पन्नावर अंशदान आकारणी करण्यात आली.

(रु. लाखात(

दि.३१/०३/२०१४ अखेर थकित रु.	सन २०१३-१४ ची अंशदान मागणी रु.	एकूण वसूलपात्र रक्कम रु.	वसूल रक्कम रु.	येणेबाकी रु.
६०७	३५६५	४१८१	३४४०	७४१

२. कर्ज :

विकासात्मक कर्ज :- कृषि पणन मंडळामार्फत बाजार समित्यांना त्यांचे मुख्य व दुय्यम बाजार आवारातील विविध विकास कामे करण्यासाठी अंतरिम व दिर्घ मुदतीची कर्जे (अर्थसहाय्य) मंजूर केली जातात. यामध्ये प्रामुख्याने भु-संपादन, अंतर्गत रस्ते, रस्त्यांचे डांबरीकरण, पिण्याच्या पाण्याची सोय, लिलाव ओटे, लिलाव ओट्यांवर आवश्यकतेप्रमाणे शेड उभारणे, लिलावगृह, कंपाऊंड वॉल, गेट व वॉचमन केबिन, स्वच्छतागृह, विद्युतीकरण, आडत व्यापारी गाळे तसेच कमर्शियल शॉपिंग कॉम्प्लेक्स (व्यापारी गाळे) इ. बांधकामाचा समावेश होतो.

अहवाल वर्षात एकूण ६ कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना / संस्थांना विविध विकासात्मक कामे करण्यासाठी एकूण रक्कम रु.२,००,०३,६९८/- इतके कर्ज वितरित करण्यात आलेले आहे.

१) मुदती (तिमाही) कर्ज

अ. क्र.	बाजार समितीसंस्थेचे नाव/	दिनांक	कर्ज रक्कम रु.	कर्जाचे कारण
१	पाटोदा, जि.बीड	१४/०८/२०१४	६६२८०१५	(ला हप्ता १) मुख्य बाजार पाटोदा व उपबाजार शिरुर येथे विविध विकास कामांसाठी (मुदत १० वर्षे (४० तिमाही), व्याजदर ८ टक्के)
२	मालेगांव, जि.नाशिक	१९/०८/२०१४	४५६९४०४	(२ रा हप्ता) मुख्य बाजार आवार व उपबाजार आवार झोडगे येथे विविध विकास कामे करणेसाठी (मुदत १० वर्षे (३२ तिमाही), व्याजदर ८ टक्के)
३	मांढळ, जि.नागपुर	१२/०९/२०१४	५९६१५१	(२ रा हप्ता) डी.एम.आय. अंतर्गत समितीचे यार्डमध्ये फ्लोअरिंग व ओपन ओट्यावर शेड (कॉंक्रीटचे) बांधकामाकरीता (मुदत १० वर्षे (३३ तिमाही), व्याजदर ८ टक्के)
४	पारशिवनी, जि नागपुर .	१२/०९/२०१४	१५८६९८४	(२ रा हप्ता) मुख्य बाजार आवारात एक लिलाव ओटा व कंम्पाऊंड वॉलचे बांधकामाकरीता (मुदत १० वर्षे (३७ तिमाही), व्याजदर ८ टक्के)
५	पाटोदा, जि.बीड	१४/०८/२०१४	६६२८०१५	(२ रा हप्ता) मुख्य बाजार पाटोदा व उपबाजार शिरुर येथे विविध विकास कामांसाठी (मुदत १० वर्षे (४० तिमाही), व्याजदर ८ टक्के)
६	श्रीगोंदा, जि. अहमदनगर	०४/१२/२०१४	४३४००००	(२ रा हप्ता)मु.बा.येथे लिलाव ओट्यावरील शेड व दोन ओट्यामधील क्रॉंक्रीटीकरण (मुदत १० वर्षे (४० तिमाही), व्याजदर ८ टक्के)
	एकुण मुदती कर्ज वाटप		**२०००३६९८**	

२. अर्थसंकल्प मंजूरी -

महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न पणन (विकास व विनियमन) अधिनियम १९६३ यातील कलम ३८ आणि त्याखालील नियमातील संबंधित नियमान्वये अहवाल वर्षात ३०१ बाजार समित्यांचे मूळ अर्थसंकल्पांना मंजूरी देण्यात आली. त्याचप्रमाणे ७८ बाजार समित्यांचे पुरवणी अर्थसंकल्प व ६३ बाजार समित्यांचे पुनर्विनियोजन पत्रके मंजूर/नामंजुर करण्यात आले.

३. कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांचे कार्यक्षेत्रात शेतमाल थेट खरेदीबाबत :-

महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न पणन (विकास व विनियमन) अधिनियम १९६३ यातील कलम ३८ आणि त्याखालील नियमातील संबंधित नियमान्वये अहवाल वर्षात ३०१ बाजार समित्यांचे मूळ अर्थसंकल्पांना मंजूरी देण्यात आली. त्याचप्रमाणे ७८ बाजार समित्यांचे पुरवणी अर्थसंकल्प व ६३ बाजार समित्यांचे पुनर्विनियोजन पत्रके मंजूर/नामंजुर करण्यात आले.

ब) निर्यात विभाग

निर्यात विभागा अंतर्गत शेतक-यांसाठी निर्यातक्षम उत्पादनात वाढ होणेकरीता कृषि विभाग, सहकार विभाग, कृषि विद्यापिठ व स्थानिक बाजार समिती यांचे सहकार्याने ग्रामिण भागात सतत प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे माध्यमातून पॅकेजिंग, प्रशीतकरण, शीतगृह, वाहतूक व कृषिमालाचे काढणी पश्चात आवश्यक प्रक्रिया या विषयासंदर्भात शेतकरी व त्यांच्या संस्थांना मार्गदर्शन करण्यात आले आहे. कृषि मालाची प्रतवारी, पॅकींग, हाताळणी, साठवणूक इ.साठी आवश्यक सोयी-सुविधा उपलब्ध करणे, निर्यात सुविधा केंद्र तसेच प्रशीतकरण आणि शितगृहांची उभारणी करणे, शेतकरी, बाजार समित्या आणि फळे भाजीपाला उत्पादक सहकारी संस्था यांना केंद्र आणि राज्य शासनाच्या विविध योजनांमधून जास्तीत जास्त अनुदान/आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करून देण्याचे दृष्टीने कृषि पणन मंडळ प्रयत्नशिल आहे.

कृषि पणन मंडळामार्फत कृषि मालाच्या निर्यातवृध्दीच्या दृष्टीने सातत्याने प्रयत्न करण्यात येत आहेत. त्या अंतर्गत विविध देशातील आयातदार शोधणे, विविध फळे व प्रक्रियायुक्त पदार्थांचे नमुने विविध देशातील आयातदारांना पाठविणे, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनामध्ये सहभागी होऊन महाराष्ट्रातील कृषि माल व प्रक्रियायुक्त उत्पादनांसाठी नवीन बाजारपेठांचे शोध घेणे तसेच कृषिमालाचे निर्यातीसाठी उत्पादक शेतक-यांना व सहकारी संस्थांना प्रोत्साहन देण्याचे काम कृषि पणन मंडळामार्फत करण्यात येत आहे. अहवाल वर्षात कृषि पणन मंडळाचे सुविधा केंद्रातून अमेरिका, आखाती देश, न्यूझीलंड युरोपियन देशांना हापूस, केशर आंबा, गुलाब स्टेम्प व भाजीपाला यांची निर्यात करण्यात आलेली असून सध्या कृषि पणन मंडळामार्फत डाळींब, केळी, संत्रा, कांदा, आंबा पल्प, काजू, फुले इ. च्या निर्यातीबाबत प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

निर्यात वृध्दीकरीता पायाभूत सुविधांची उभारणी :

राज्यामध्ये उत्पादीत होणा-या विविध कृषि उत्पादनांच्या निर्यातवृध्दीच्या दृष्टीने केंद्र व राज्य शासनामार्फत राज्यामध्ये हापूस आंबा, केशर आंबा, कांदा, संत्रा, केळी, डाळिंब व फुले या उत्पादनांकरिता कृषि निर्यात क्षेत्रांची स्थापना करण्यात आलेली असून, सदर कृषि निर्यात क्षेत्रांच्या अंमलबजावणीसाठी कृषि पणन मंडळाची नोडल एजन्सी म्हणून नियुक्ती करण्यात आलेली होती. नोडल एजन्सी या नात्याने कृषि पणन मंडळामार्फत विविध कृषि उत्पादनांच्या निर्यातीसाठी पायाभूत सुविधांची उभारणी करण्यात आलेली असून, अहवाल वर्ष अखेर कृषि पणन मंडळामार्फत उभारण्यात आलेल्या निर्यात सुविधा केंद्रांचा तपशील पुढीलप्रमाणे :

निर्यात सुविधा केंद्रे:

१. सुगी पश्चात कृषिमालाची होणारे नुकसान कमी होण्याच्या दृष्टीने व विविध आयातदार देशांच्या मागणीचा विचार करता महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळाने काळाची गरज लक्षात घेता निर्यातीसाठी आवश्यक पायाभुत सुविधांची उभारणी अपेडा, राष्ट्रीय कृषि विकास योजना यांच्या अर्थसहाय्याने तसेच स्वनिधी वापरुन स्थानिक सहकारी संस्था व बाजार समिती यांचे सहकार्याने राज्यात सर्वदूर निर्यात सुविधा केंद्र व आधुनिक फळे व भाजीपाला सुविधा केंद्राची उभारणी करण्यात आली आहे. अपेडा, नवी दिल्ली व राष्ट्रीय कृषि विकास

योजना यांच्या सहकार्याने राज्यात १३ ठिकाणी राज्यातील कृषि मालाची निर्यात वृध्दीस चालना मिळण्यासाठी व शेतक-यांच्या शेतमालास देशांतर्गत व परदेशात बाजारपेठ उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीने तसेच नाशवंत कृषि मालास चांगला दर मिळवुन देण्यासाठी निर्यात सुविधा केंद्रांची उभारणी करण्यात आलेली आहे. यासाठी रु. ५६.५२ कोटी इतकी गुंतवणूक करणेत आलेली आहे. ज्यायोगे शीतगृह क्षमता ६०५ मे.टन , प्रशितकरण ६१० मे.टन व रायपनींग चेंबर ७० मे.टन इतकी क्षमता निर्माण झालेली आहे. या सुविधांचा वापर करून आतापर्यंत सुमारे ५०,८१४ मे.टन कृषिमालाची हाताळणी व प्रक्रीया या केंद्राचे माध्यमातून करण्यात आलेली आहे. या सुविधा केंद्रांमधुन आंबा, कारले, डाळींब, केळी इ.फळे व भाजीपाल्यावर प्रक्रीया करुन अमेरीका, आखाती देश, जपान व युरोपीय देशांमध्ये निर्यात करणेत आली आहे. तसेच सुविधा केंद्र, तळेगांव दाभाडे, जि. पुणे येथुन ५२,०५,०००/- गुलाब स्टेमची निर्यात करण्यात आली आहे. सद्यस्थीतीत कार्यरत असलेल्या निर्यात सुविधा केंद्र येथील फळे, भाजीपाला व फुले प्रक्रियेचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे ;

सुविधा केंद्र वापर – सन २०१४- २०१५

अ.क्र.	सुविधेचे नाव	देश	प्रक्रिया (मे.टन)
१.	व्हिएचटी सुविधा केंद्र वाशी नवी मुंबई ,	युरोपीय देश, आखाती देश	२००.५०
२.	डाळिंब निर्यात सुविधा केंद्र, बारामती, जि. पुणे	युरोपीय देश, आखाती देश	७८.०५
३.	शेतमाल निर्यात सुविधा केंद्र, इंदापुर जि. पुणे		०.००
४.	फळे व भाजीपाला निर्यात सुविधा केंद्र, इंदापुर जि. पुणे	आखाती देश	४७०८.३५
५.	हापुस आंबा निर्यात सुविधा केंद्र,जामसंडे जि. सिंधुदुर्ग	अमेरिका	१३५.००
६.	हापुस आंबा निर्यात सुविधा केंद्र,नाचणे जि.रत्नागीरी	अमेरिका	४३८.४३
७.	केशर आंबा निर्यात सुविधा केंद्र, जालना जि. जालना		२०.६८
८.	केशर आंबा निर्यात सुविधा केंद्र, लातुर		००.००
९.	संत्रा निर्यात सुविधा केंद्र, कारंजा घा. जि.वर्धा		०.००
१०.	निर्यात सुविधा केंद्र तळेगाव, जि.पुणे	युरोपपीय देश	५२०५०००/- (गुलाब स्टेम)
११.	कांदा व डाळींब निर्यात सुविधा केंद्र, कळवण जि. नाशिक		०.००
१२.	केळी निर्यात सुविधा केंद्र, सावदा, जि. जळगांव		७५४.००
१३.	केळी निर्यात सुविधा केंद्र, बसमत, जि. हिंगोली		००

२. तसेच राज्यात नवीन निर्यात सुविधा केंद्र (०९) व आधुनीक फळे व भाजीपाला सुविधा केंद्राची (२०) उभारणी करण्यात येत असून ज्यायोगे राज्यामध्ये ९७५ मे.टन शीतगृह क्षमता, प्रशितकरण १३५ मे.टन व रायपनींग चेंबर ७५ मे.टन इतकी क्षमता निर्माण होणार असून फळे व भाजीपाल्याकरीता काढणी पश्चात हाताळणीद्वारे निर्यात व स्थानिक विक्री व्यवस्थेकरीता १७ सुविधा कार्यन्वीत झाल्याअसून १२ सुविधा केंद्रांचे कामकाज प्रगतीपथावर असून डिसेंबर २०१५ अखेर कार्यान्वीत होणार आहेत. सर्व सुविधांचा तपशील खालीलप्रमाणे ;

अ.क्र.	सुविधा	संख्या	शीतगृह क्षमता मे.टन	प्रशितकरण मे.टन	रायपनींग चेंबर मे.टन	रक्कम रु. कोटी
१.	निर्यात सुविधा केंद्र	१३	६०५	६१०	७०	५६.५२
२.	अधूनीक फळे व भाजीपाला सुविधा केंद्र	२०	५००	१००		५८.५५
३.	निर्यात सुविधा केंद्र (नवीन)	०९	५७५	४५	५५	७३.४५
४.	फुले निर्यात सुविधा केंद्र	४	४००	४०		१९.९२
एकुण		**४६**	**२०८०**	**७९५**	**१२५**	**२०८.४४**

अहवाल वर्षात कामकाज प्रगतीपथावर/पुर्ण झालेले/नियोजित असलेले प्रकल्प

महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळामार्फत निर्यातीसाठी आवश्यक पायाभूत सुविधांची उभारणी अपेडा, नवी दिल्ली, राष्ट्रीय कृषि विकास योजना, स्थानिक सहकारी संस्था व बाजार समिती यांचे सहकार्याने करणेत येत असून त्याचा तपशिल खालीलप्रमाणे ;

अ) फळे व भाजीपाल्याकरिता मॉडर्न मार्केटिंग सुविधा (२०)

क्र.	मॉडर्न मार्केटिंग सुविधा	क्षमता
१	ठाणगाव, ता.सिन्नर,जि.नाशिक	कोल्डस्टोरेज २५मे.टन प्रिकुलिंग ५मे.टन प्रति बॅच अँन्टीचेंबर,प्लँटरूम,ऑफिस,स्टोअररूम पॅक हाऊस एरिया-१५००स्क्वे.फुट इलेक्ट्रिकल वडी.जी.सेट इनपुट शॉप-३ वॉटर सप्लाय लॅबोरेटरी प्लॉट डेव्हलपमेंट वर्क्स-अॅप्रोचरोड, कंपाऊंडवॉल इ.
२	लोणी, ता.रहाता,जि.अ.नगर	
३	शिरपूर, ता. शिरपुर जि.धुळे	
४	यावल, ता. यावल जि.जळगाव	
५	पालघर, ता. पालघर जि.ठाणे	
६	शेलपिंपळगाव, ता.खेड,जि.पुणे	
७	मसूर, ता.कराड, जि.सातारा	
८	म्हसवड, ता. मान जि.सातारा	
९	बार्शी, ता. बार्शी जि. सोलापूर	
१०	तळसंदे ता. हातकणांगले जि.कोल्हापूर	
११	करमाड, ता. करमाड जि.औरंगाबाद	
१२	घनसावंगी, जि.जालना	
१३	कळमनुरी, जि.हिंगोली	
१४	अर्धापूर, ता. अर्धापुर जि.नांदेड	
१५	माजलगाव, ता. माजलगाव जि.बीड	
१६	चांदूररेल्वे, ता. चादुंररेल्वे जि.अमरावती	
१७	देऊळगावराजा, ता. देऊळगांवराजा जि.बुलढाणा	
१८	भिवापूर, ता. भिवापुर जि.नागपूर	
१९	मोहाडी ता.मोहाडी , जि.भंडारा	
२०	पुलगाव, ता.देवळी जि.वर्धा	

ब) निर्यात सुविधा केंद्र (७)

क्र.	निर्यात सुविधा केंद्र	तपशिल	क्षमता
१	डाळिंब व द्राक्षे निर्यात सुविधा केंद्र,आटपाडी	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	५० मे. टन
		पॅक हाउस	२००० स्क्वे. फूट
२	केळी निर्यात सुविधा केंद्र,इंदापूर	फार्म पॅक हाउस	संख्या-३
		प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	२५ मे.टन
		रायपनींग चेंबर	२५ मे.टन
		हाताळणी यंत्रणा	२ मे.टन / तास
३	कांदा व डाळिंब निर्यात सुविधा केंद्र,चांदवड	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	५० मे.टन
		कांदा चाळी व कांदा प्रतवारी यंत्रणा	
४	फळे व भाजीपाला निर्यात सुविधा केंद्र, खडकेवाके ता.रहाता	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	१५० मे. टन
५	केशरआंबा निर्यात सुविधा केंद्र,बीड	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	५० मे.टन
		रायपनींग चेंबर	५ मे.टन
		हाताळणी यंत्रणा	१.५ मे.टन / तास
		पॅकहाउस	२००० स्क्वे. फूट
६	संत्रा निर्यात सुविधा केंद्र, वरूड, जि.अमरावती	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	५० मे. टन
		पॅकहाउस	२००० स्क्वे. फूट
७	विकिरण सुविधा केंद्र, वाशी, नवी मुंबई	शितगृह	१०० मे.टन
		प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		रायपनींग चेंबर	२० मे.टन
		हाताळणी यंत्रणा	२ मे. टन / तास
		विकिरण आंबा	५ मे. टन प्रतितास
		तृणधान्ये व कडधान्ये	१० मे. टन प्रतितास
		मसाले	१.१ मे.टन प्रतितास
८	भाजीपाला प्रक्रीया केंद्र, वाशी,नवि मुंबई. भाजीपाला प्रक्रीया लाईन्स शितगृह ५ मे. टन. / ६ तास प्रशितकरण २ मे.टन तास	कारली वांगी,मिरची,भेंडी, व इतर हॉट वॉटर ट्रिटमेन्ट शितगृह प्रशितकरण	टन प्रती तास.मे १ ५० मे.टन ५ मे. टन. / ६ तास २ मे.टन / तास
९	फळे व भाजीपाला निर्यात सुविधा केंद्र, गोरेगांव, मुंबई	आंबा उष्ण जल प्रक्रिया शितगृह प्रशितकरण रायपनींग चेंबर हाताळणी यंत्रणा	२.५. मे. टन/ प्रती बॅच ५० मे. टन ५मे. टन. / प्रती बॅच ११ मे. टन. / प्रती बॅच २ मे.टन / तास

क) फुले निर्यात सुविधा केंद्र (४)

अ. क्र.	निर्यात सुविधा केंद्र	तपशिल / प्रकल्प	क्षमता / प्रकल्प
१	तळेगाव,जि.पुणे	प्रशितकरण (२) शितगृह (४)	५ मे. टन. / ६ तास २५ x ४ =१०० मे.टन
२	सातारा,जि.सातारा		
३	दिंडोरी,जि.नाशिक		
4	मुदखेड जि. नांदेड		

विकीरण सुविधा केंद्र, वाशी:

कोकणातील हापुस आंबा व मराठवाड्यातील केसर आंब्यांवर विकीरण प्रक्रिया करुन निर्यात करण्याच्या दृष्टीने लासलगाव येथील बि.ए.आर.सी यांच्या मालकीची कृषक विकीरण सुविधा सोईस्कर नव्हती. सद्यस्थितीत कृषक विकीरण सुविधा केंद्रावर आंब्यासाठी ०.७ टन प्रती तास प्रमाणे प्रक्रीया होत असल्यामुळे निर्यातदारांना आंब्यावर प्रक्रीया करण्यासाठी बराच वेळ प्रतीक्षा करावी लागत होती. तसेच कृषक सुविधा ही नाशवंत मालाच्या वाहतूकीच्या दृष्टीने गैरसोयीची असल्याने निर्यातदारांच्या मागणीनुसार व केंद्रशासनाच्या मार्गदर्शक सुचनेनुसार कृषि पणन मंडळामार्फत आंब्यासाठी ४ टन प्रती तास एवढ्या क्षमतेची विकीरण सुविधेची उभारणी वाशी, नवी मुंबई येथे अपेडा व राष्ट्रीय कृषि विकास योजना यांच्या अर्थसहाय्याने व पणन मंडळाचा स्वनिधी असे एकंदरीत रु.२९.३६ कोटीची गुंतवणूक करुन सुविधा उभारणीचे कामकाज पूर्ण झाले असून AERB, DAE यांचे प्रमाणीकरण प्राप्त करुन घेण्यात येत असून USDA APHIS यांचे प्रमाणपत्र मिळण्याचे कामकाज प्रगतीपथावर आहे. सदर सुविधेवर फळे व भाजीपाला तसेच मसाले पदार्थावर विकिरण प्रक्रीया करता येणार आहे.

भाजीपाला प्रक्रीया केंद्र, वाशी :

युरोपियन युनियनने भारतातून आयात होणाऱ्या आंबा व पाच भाजीपाल्यावर आयात बंदी केली आहे. या पार्श्वभुमीवर कृषि पणन मंडळाने पुढाकार घेऊन केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनेनुसार अपेडा यांच्या सहकार्याने व कृषि उत्पन्न बाजार समीती मुंबई यांच्या जागेवर वाशी येथे कृषि पणन मंडळामार्फत भाजीपाला प्रक्रीया केंद्राची उभारणी करण्यात आली आहे. सदरील सुविधेवर भेंडी,मिरची,कारले,वांगी व इतर भाजीपाला यावर हॉट वॉटर प्रक्रीया करण्यात येऊ शकणार आहे. तसेच सदरील सुविधेवर प्रीकुलींग व कोल्डस्टोरेजची सुविधा देखील उभारण्यात आली आहे. सदर सुविधा वाशी येथे असल्याने ही सुविधा युरोपियन देशांमध्ये भाजीपाला निर्यात वृध्दीसाठी विशेष महत्वाची ठरणार आहे.

व्हेपर हिट ट्रिटमेंट सुविधा, वाशी :

जपान व न्युझिलंड या बाजारपेठात आंबा पाठविण्यासाठी त्यावर व्हेपर हीट ट्रिटमेंट करणे अत्यावश्यक असून सदर सुविधा सद्यस्थितीत महाराष्ट्रामधे फक्त पणन मंडळाकडे उपलब्ध आहे. जपान येथे आंब्याची निर्यात करण्यासाठी कृषि पणन मंडळामार्फत अपेडा, नवी दिल्ली यांच्या सहकार्याने व्ही.एच.टी. सुविधेची वाशी, नवी मुंबई येथे उभारणी करण्यात आलेली आहे. सन २०१४-२०१५ वर्षीमध्ये.व्ही.एच.टी. सुविधा केंद्रातील उपलब्ध सुविधांचा वापर करुन १९७.२२ मे.टन आंब्यावर प्रक्रीया करण्यात आली असून ४९.८२ टन आंबा न्युझिलंडच्या बाजारपेठेत निर्यात करण्यात आला आहे. सदर सुविधा केंद्राचे युरोपीय

देशांना निर्यातीसाठी अपेडामार्फत प्रमाणिकरण करण्यात आले असून या सुविधा केंद्रांतून खाजगी निर्यातदारांमार्फत सन १४ -१५ मध्ये १२.२८ मे.टन कारल्यावर प्रक्रीया करुन निर्यात करण्यात आली आहे.

ग्लोबलगॅप प्रमाणपत्र :

युरोपिय देशांना निर्यात करावयाची झाल्यास गॅप प्रमाणपत्र अत्यावश्यक असते. ग्लोबलगॅप प्रमाणपत्र प्राप्त करणे बाबत फलोत्पादन विकास अधिकारी प्रत्यक्ष शेतावर भेटी देऊन माहिती देतात व आवश्यक बाबींची पूर्तता करुन घेऊन ग्लोबलगॅप प्रमाणपत्र प्राप्त करुन दिले जाते. आजअखेर २८९ शेतक-यांना ग्लोबलगॅप प्रमाणपत्र प्राप्त असून त्यासाठी प्रमाणिकरण योजनेचे माध्यमातून शुल्काच्या ५० टक्के रक्कम कृषि पणन मंडळाकडून अनुदान म्हणून अदा करण्यात येते. चालू वर्षी योजना राबविणेचे दृष्टीने नियोजन करण्यात येत आहे.

आंबा व काजू मंडळाची स्थापना :

भारतात आणि महाराष्ट्रात आंबा व काजू पिकाखालील क्षेत्र जरी वाढत असले तरी या पिकाची उत्पादकता वाढविण्यासाठी विशेष प्रयत्न करणे अत्यावश्यक आहे. तसेच या पिकाची काढणी पश्चात हाताळणी आणि प्रक्रिया यामध्ये होणारे नुकसान टाळण्यासाठी शिफारशी नुसार शास्त्रीय दृष्टिने करणे गरजेचे आहे. त्यासाठी राज्यातील आंबा व काजू उत्पादकांना प्रोत्साहन देण्यासाठी व त्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी राज्यपातळीवर एक आंबा व काजू मंडळ असणे आवश्यक असल्याने शासन निर्णय दि.०६/१०/२०१३ व २४/०१/२०१४ रोजी महाराष्ट्र राज्य आंबा व काजू मंडळ स्थापन करणेत आले आहे. आंबा व काजू मंडळाचे रत्नागिरी येथे कार्यालय सुरु करण्यात आले.

निर्यात विभागामार्फत राबविण्यात येणा-या कृषिमाल निर्यात योजना :

महाराष्ट्रातून कृषि मालाची निर्यात वाढविण्याच्या दृष्टीकोनातून पणन मंडळामार्फत निर्यातीच्या विविध योजना राबविण्यात येत आहेत. त्या प्रामुख्याने खालीलप्रमाणे :

- वैयक्तिक शेतकरी व सहकारी संस्था यांना आयात – निर्यात परवाना काढून देणे तसेच अपेडा नोंदणी करुन देणे.
- देशनिहाय व उत्पादननिहाय परदेशातील आयातदारांची यादी उपलब्ध करुन देणे.
- विविध देशांमध्ये कृषि मालाची निर्यात करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या क्वालिटी स्टँडर्डस बाबत, पॅकींगबाबत तसेच त्या देशातील आयात कराबाबतची माहिती उपलब्ध करुन देणे.

प्रकल्प विभाग

१) प्रकल्प सल्ला सेवा

पणन मंडळाकडून राज्यातील बाजार समित्यांना व सहकारी संस्थांना गेल्या काही वर्षात प्रकल्प सल्ला पुरविण्यात आला होता. या उपक्रमास मिळालेला प्रतिसाद लक्षात घेवून सर्व सोयींनी युक्त अशा प्रकल्प सल्ला विभागाची २३ जुलै २००३ रोजी स्थापना झाली.

या विभागामार्फत वेगवेगळ्या प्रकारच्या सेवा देण्यात येतात. सहकारी संस्था, बाजार समित्या, खाजगी उद्योग यांना सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करणे, पणन संचालनालयाकडील प्राप्त प्रस्तावांवर अभिप्राय अहवाल देणे या सारख्या सेवा पुरविण्यात येतात. तसेच पणन मंडळामार्फत उभारणेत येणा-या सुविधांचे प्रकल्प अहवाल अनुदानाकरिता तयार करुन RKVY व अपेडा यांना सादर करण्यात येतात.

प्रकल्प सल्ला विभाग सद्यस्थितीत कृषि प्रक्रीया प्रकल्पांना सल्ला सेवा पुरवित आहे. अशा सर्व प्रकल्पाची एकूण अदांजित किंमत सुमारे रु.२४० कोटी आहे. अशा सर्व तसेच प्रकल्प अहवालांचे मुल्यांकन करुन प्रकल्पाद्वारे २०१३-१४ या आर्थिक वर्षात पणन मंडळास सुमारे रु.१.०० लाख सल्ला सेवा म्हणून प्राप्त झालेले आहेत. सन २०१३-१४ या आर्थिक वर्षात पणन मंडळामार्फत एकूण १ सविस्तर प्रकल्प अहवाल व ४ अभिप्राय अहवाल तयार करुन देण्यात आले आहेत.

२) राज्यातील नियोजित निर्यात सुविधा केंद्रे

कृषि निर्यात क्षेत्र अंतर्गत आर.के.व्ही.वाय. अंतर्गत ४ (१. लोणी आठवडे बाजार ता. राहता जि. अहमदनगर, प्रकल्प खर्च रु. ४४.८२ लाख, २. कृ.उ.बा.स. अमरावती प्रकल्प खर्च रु.२४१०.९० लाख, ३. कृ.उ. बा.स. पाटोदा प्रकल्प खर्च रु.६०१.९७ लाख व ४. कृ.उ. बा.स., कराड प्रकल्प खर्च रु.२३२४.९२ लाख) व १. संत्रा निर्यात सुविधा केंद्र, वरुड, प्रकल्प खर्च रु. ८९०.३० लाखाचा मंजूर प्रकल्पांचे वाढीव किंमतीनुसार प्रकल्प अहवाल तयार करुन राज्य शासनास सादर केले.

अपेडा, नवी दिल्ली यांचेकडे २ निर्यात सुविधा केंद्रांचे प्रकल्प अहवाल तयार करुन सादर केले. १. अपेडाकडे कांदा निर्यातीसाठी शीतगृह , पिंपळगाव बसवंत, नाशिक, (प्रकल्प खर्च रु.४७८७.४४ लाख) २. गोरेगाव एम.आय.डी.सी येथील आंबा पॅक हाऊस (प्रकल्प खर्च रु. ३१८.७४ लाख सादर, पैकी ९० टक्के रु.२८६.८७ लाख अनुदान मंजूर)

३) टर्मिनल मार्केट

केंद्र शासनामार्फत सार्वजनिक व खाजगी भागीदारी संकल्पनेतून टर्मिनल मार्केटस उभारण्यात येणार आहेत. मुंबई (ठाणे), नाशिक व नागपूर या ठिकाणी राज्यात उभारण्यात येणार आहेत. या प्रकल्पांचा अंदाजित प्रकल्प खर्च खालील प्रमाणे आहे :

अ.क्र	टर्मिनल मार्केट	अदाजित खर्च रु.कोटी
१	मुंबई (ठाणे)	२००-२५०
२	नाशिक	६०
३	नागपूर	५५

राज्यात उभारण्यात येणा-या टर्मिनल मार्केटसच्या अंमलबजावणीकरिता मा. पणन मंत्री महोदयांचा अध्यक्षतेखाली राज्यस्तरीय समितीची स्थापना करण्यात आली. मा.प्रधान सचिव (सहकार व पणन) हे नोडल ऑफिसर व राज्याचे पणन संचालक हे अतिरिक्त नोडल ऑफिसर म्हणून कामकाज पाहात आहेत. प्रस्तावित टर्मिनल मार्केट हे सार्वजनिक खाजगी भागीदारीतून उभारण्यात येणार असून हब आणि स्पोक संकल्पनेवर चालविली जाणार आहेत. प्रस्तावित टर्मिनल मार्केटस (Built Own and Operate) या धर्तीवर स्पर्धात्मक निविदा प्रक्रियेतून निवडलेल्या खाजगी उद्योजकाकडून चालविले जाणार आहेत. टर्मिनल मार्केटकरिता राष्ट्रीय फलोत्पादन अभियानातून प्रकल्प खर्चाच्या २५ ते ४० टक्के परंतु कमाल रु. ५० कोटी इतके अनुदान प्राप्त होऊ शकते.

खाजगी उद्योजकाची निवड दोन टप्प्यात (Request for Qualification & Request for Proposal) स्पर्धात्मक निविदा प्रक्रिया पूर्ण करण्यात येणार आहे.

केंद्र शासनाने जुलै २००९ मध्ये टर्मिनल मार्केटकरिता सुधारीत मार्गदर्शक सूचना प्रसिध्द केल्या असून त्यानुसार मुंबई, नाशिक व नागपूर या टर्मिनल मार्केटच्या उभारणीबाबतची प्रक्रिया सुरु करण्यात आली आहे.

मुंबई (ठाणे) टर्मिनल मार्केटकरीता मौजे बाबगाव ता. कल्याण जि. ठाणे येथील ९२ एकर शासकीय जमिन पणन मंडळास हस्तांतरीत झालेली आहे. मुंबई टर्मिनल मार्केट उभारणीचे RFQ ची प्रक्रिया पूर्ण होऊन RFP टप्पा पूर्ण. दि. ३.३.२०१४ रोजी Unity Infraprojects Ltd. यांना लेटर ऑफ इंटेट व OMDA देणेत आले. OMDA प्रक्रिया सुरु आहे.

नागपूर टर्मिनल मार्केटकरीता मौजे वारंगा, ता. व जि. नागपूर येथे शासकीय जागा उपलब्ध असून सदरची जागा पणन मंडळास हस्तांतरीत करणेबाबत शासन निर्णय झाला आहे. RFQ ची प्रक्रिया सप्टेंबर २०१२ मध्ये सुरु करणेत आली असून ७ प्रस्ताव प्राप्त झाले छाननीअंती ४ फर्मस पात्र ठरल्या. संबंधितांना RFP सादर करण्यात आले. त्यानंतर विहीत मुदतीत एकच RFP प्राप्त झाला त्याबाबत शासनास अवगत करण्यात आलेले आहे. त्याची अंतिम मुदत ७.१.२०१४ होती. विहीत मुदतीत नागपूर बाजार समितीचा एकच प्रस्ताव प्राप्त झाला होता. शासनाने पुन्हा जाहिरात देण्याबाबत सूचित केले होते. तथापि, नागपूर टर्मिनल मार्केटची जागेबाबत मा. उच्च न्यायालय, नागपूर खंडपीठ येथे बाब न्यायप्रविष्ठ आहे. त्यामुळे पुन्हा जाहिरात देण्यात आलेली नाही.

नाशिक टर्मिनल मार्केटकरीता पणन मंडळाकडे जागा हस्तांतर करणेसाठीचा प्रस्ताव महसूल व वन विभागाकडे आहे. याबाबत शासनाकडे पाठपुरावा सुरु आहे.

४) मॉडर्न मार्केट - वसमतनगर, जि. हिंगोली

टर्मिनल मार्केटच्या धर्तीवर मराठवाड्यातील मौजे कन्हेरगाव ता. वसमतनगर जि. हिंगोली येथे स्थानिक गरज लक्षात घेवून मॉडर्न मार्केट उभारण्याचे राज्य शासनाने ठरविले आहे. प्रकल्प अंमल बजावणीसाठी महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळाची नोडल एजन्सी म्हणून नेमणूक करण्यात आली आहे. सदरचे मार्केट राज्य शासनाच्या वित्तीय सहभागाने स्थापन करावयाचे असून त्यासाठी शासनाने रु.१०.०० कोटी इतका निधी मंजूर केला आहे. तसेच प्रकल्पासाठी निवडलेली मौजे कन्हेरगाव येथील २६.४० हेक्टर जमीन

शासनाकडून पणन मंडळाकडे वर्ग करण्यात आली आहे. सदरचा प्रकल्प पी.पी.पी. तत्वावर उभारावयाचा आहे.

प्रस्तावित प्रकल्पाची क्षमता ४०० मे.टन / प्रती दिन असून या अंतर्गत प्रस्तावित सुविधा - कृषि मालाचे ग्रेडींग, पॅकींग, प्रशितकरण, शीतगृह, रायपनिंग, पॅकहाऊस, गोडावून, प्रक्रिया केंद्र, इलेक्ट्रॉनिक लिलावगृह इ. मुलभूत आधुनिक सुविधा आणि ऑफीस, प्रशिक्षणगृह, निवासगृह, माहिती केंद्र, बँक, पोस्ट ऑफीस इ. आवश्यक सुविधा तसेच प्रयोगशाळा, निर्यातदारांसाठी ब्लॉक, शॉपिंग सेंटर, हॉटेल, पेट्रोलपंप इ. वाणिज्यिक सुविधा.

मॉडर्न मार्केट उभारणीकरिता खाजगी उद्योजकाची निवड करण्यासाठी पणन मंडळाने Transaction Advisor (TA) ची नेमणूक केलेली असून फेज - १ ची प्रक्रिया (structuring & feasibility) पूर्ण करण्यात आलेली आहे. खाजगी उद्योजक शोधण्यासाठीची फेज - २ ची प्रक्रिया (Bid Process Management) सुरु करण्यात आलेली असून मार्च २०१२ मध्ये GTN (Global Tender Notice) प्रसिध्द करण्यात आलेली आहे. एकच प्रस्ताव प्राप्त त्यामुळे सुधारीत RFQ cum RFP प्राप्त, त्यावर कार्यवाही सुरु करणेत येणार आहे.
याबाबत दि.२६.८.२०१४ रोजी ग्लोबल टेंडर नोटीस प्रसिध्द करणेत आली. प्रस्ताव सादर करणेची अंतिम मुदत दि.२९.९.२०१४ होती. मुदतीत तीन प्रस्ताव प्राप्त त्यांची छाननी करुन पूर्णा सहकारी कारखान्याचा एकच प्रस्ताव पात्र ठरला. तुलना करण्यास वाव नसल्यामुळे निविदा प्रक्रिया रद्द करण्यात आलेली आहे. फेरनिविदा काढण्याच्या सूचना शासनाकडून प्राप्त झाल्या आहेत.

५) औरंगाबाद टर्मिनल मार्केट -

मराठवाडयात टर्मिनल मार्केट / मॉडर्न मार्केट उभारण्याबाबत शासन निर्णय क्रमांक —मकृप २००८/प्र.क्र. ८६/२१- स दि.३ डिसेंबर २००८ नुसार राज्य शासनाने तत्वत: मान्यता दिली . प्रकल्पाची अंमलबजावणी खाजगी गुंतवणूकीद्वारे करण्यात येणार आहे. प्रकल्प अंमलबजावणीसाठी कृषि पणन मंडळाची नोडल एजन्सी म्हणून नेमणूक करण्यात आली आहे. सदर प्रकल्प उभारणीसाठी कृषि उत्पन्न बाजार समिती, औरंगाबाद यांच्या जाधववाडी येथील ५० एकर जागेची निवड करण्यात आली असून ती कृ.उ.बा.स. औरंगाबाद कडून ताब्यात घेण्यात आलेली आहे.

मॉडर्न मार्केट उभारणीकरिता खाजगी उद्योजकाची निवड करण्यासाठी पणन मंडळाने Transaction Advisor (TA) ची नेमणूक केलेली असून फेज - १ ची प्रक्रिया (structuring & feasibility) चालू आहे. दि. ९.७.२०१२ च्या राज्य स्तरीय समितीच्या बैठकीत मा. मंत्री मंडळाने घेतलेल्या निर्णयानुसार राज्यातील १० लाखापेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेल्या शहरामध्ये टर्मिनल मार्केट स्थापन करणेचा निर्णय घेणेत आला. त्यानुसार औरंगाबाद येथे टर्मिनल मार्केट उभारणेबाबतची कार्यवाही करणेस मे. दाराशॉ आणि कंपनीला सुचित करणेत आलेले आहे. त्याबाबत कंपनीची/सल्लागाराची कार्यवाही सुरु आहे. प्रकल्पास केंद्र शासनाची परवानगी घेणेसाठी प्रस्ताव तयार करुन कृषि व पणन विभागाकडे सादर करणे प्रस्तावित आहे.

६) कोकण पॅकेज

दि. २४ जून २००९ रोजी सिंधुदुर्ग येथे झालेल्या मंत्रीमंडळाच्या बैठकीत कोकण विभागातील आंबा व काजु प्रक्रिया उद्योगाला चालना देण्याकरिता काजू प्रक्रिया उद्योग, शीतसाखळी, गोदाम, पिक कर्ज तारण इ. रु. ५७५ कोटीच्या तरतुदी करण्यात आलेल्या आहेत. इच्छुक लाभार्थी पुढे येण्याकरीता दि. २२/८/२००९ रोजी स्थानिक वृत्तपत्रात (रत्नागिरी टाईम्स) जाहीरात देण्यात आली. तसेच संबधीत माहिती पणन मंडळाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करुन देणेत आली.

दि. २९/३/२०१० रोजी शासन निर्णय प्रसिध्द झाला. या पॅकेजची अंमलबजावणी केली आहे. पणन मंडळामार्फत लघु काजू प्रक्रिया प्रकल्प अहवाल तयार करण्यात आले व इच्छूक लाभार्थींना मोफत देण्यात आले आहेत. तसेच काजू प्रक्रिया युनिट व गोदाम प्रकल्प अहवालही मागणीनुसार तयार करण्यात आले असून प्रस्ताव कर्ज मंजूरीकरिता बँकांना सादर करण्यात आले होते.
सन २०१४-१५ मध्ये ता.गुहागर जि. रत्नागिरी मधील ८ लाभार्थींना रु.२.०० लाख वितरीत करण्यात आले.

७) नाशिक पॅकेज

दि. २२ जुलै २००९ रोजी नाशिक येथे झालेल्या मंत्रीमंडळाच्या बैठकीत नाशिक विभागातील फळे व भाजीपाल्याकरिता आवश्यक पणन विषयक पायाभूत व प्रक्रिया सुविधा निर्माण करण्याकरिता रु. १३५ कोटीच्या तरतुदी करण्यात आलेल्या आहेत.

८) युरोपियन देशांना कांदा निर्यातीसाठीची निर्यात वाहतूक अनुदान योजना

युरोपियन देशामध्ये भारतीय कांदा निर्यातीस वाव लक्षात घेता व युरोपियन देशामध्ये निर्यातीस जास्तीत जास्त प्रोत्साहन मिळावे यासाठी सहकारी संस्थांसाठी कांदा निर्यात वाहतूक अनुदान योजना पणन मंडळामार्फत घोषित केलेली होती. राज्यातून परंपरेने बहुतांश कांदा निर्यात मुख्यत्वे आखाती देश , मलेशिया , सिंगापुर, श्रीलंका , बांगलादेश इ. देशात केली जाते.

भारतातून युरोपियन देशात अल्प प्रमाणात कांद्यांची निर्यात केली जाते . परंतु युरोपियन देशात भारतातील कांदा निर्यातीस प्रंचड मागणी आहे. खाजगी निर्यातदार तसेच सहकारी संस्था यांना कांदा निर्यातीस प्रोत्साहन देणेकरिता कांदा निर्यात अनुदान वाहतूक योजना पणन मंडळामार्फत सहकारी संस्थांसाठी घोषित केलेली होती. ही योजना सन २००६-२००७ पासून घोषित केलेली होती. त्या अंतर्गत रु. ५,०००/- (पाच हजार फक्त) प्रति रेफर कंटेनर अनुदानाची महत्तम मर्यादा निश्चित करण्यात आलेली आहे. एका निर्यातदारास एका आर्थिक वर्षात जास्तीत जास्त रु. २,००,०००/- (रुपये दोन लाख फक्त) अनुदान देय आहे. या योजने अंतर्गत पणन मंडळामार्फत सन २०१४-२०१५ साठी रु. ६.८० लाख एवढे निर्यात वाहतूक अनुदान सन २०१३-२०१४ मध्ये कांदा निर्यात केलेल्या एकूण आठ निर्यातदारांना देण्यात आलेले आहे.

ड) अभियांत्रिकी विभाग

राज्यातील कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना त्यांच्या बाजार आवारातील विविध विकास कामे / बांधकामे जसे - कार्यालय, गोदाम, लिलाव ओटे, लिलाव गृह, रस्ते, स्वच्छता गृहे, पाणी पुरवठा, ड्रेनेज व्यवस्था, व्यापारी गाळे, शेतकरी निवास, गुरांचे शेड, सिमाभिंत, तारेचे कुंपण, हमाल भवन, शितगृहे तसेच केंद्र शासनाच्या बाजार आवार विकास बळकटीकरण योजनेअंतर्गत बाजार आवारातील विविध विकासकामे इत्यादींच्या उभारणीसाठी पणन मंडळाकडे येणा-या कर्ज मागणी प्रस्तावांची तांत्रिक छाननीचे काम अभियांत्रिकी विभागामार्फत करण्यात येते. तसेच कृषि पणन मंडळामार्फत उभारण्यात येणारे / राबविण्यात येत असलेली शेतीमाल हाताळणी प्रकल्पांची स्थापत्य विषयक व अनुषंगिक तांत्रिक कामकाज अभियांत्रिकी विभागामार्फत करण्यात येते. तसेच बाजार समित्यांना कलम १२ (१) अन्वये मंजुरी संदर्भातील काम अभियांत्रिकी विभागामार्फत करण्यात येते.

अहवाल वर्षामध्ये अभियांत्रिकी विभागामार्फत करण्यात आलेल्या विविध कामकाजाबाबतची माहिती पुढील प्रमाणे आहे :-

अ) पणन मंडळामार्फत खालील प्रमाणे सुविधांची उभारणी करण्यात आलेली असून सध्या सदरील प्रकल्प कार्यान्वित आहेत. सदरील सुविधा केंद्रांवर पॅक हाऊस, प्रि-कुलिंग, कोल्ड स्टोरेज, रायपनिंग चेंबर इत्यादी सुविधा उपलब्ध आहेत.

१. आंबा निर्यात सुविधा केंद्र, जालना, जि. जालना
२. हापूस आंबा निर्यात सुविधा केंद्र, नाचणे, जि. रत्नागिरी
३. हापूस आंबा निर्यात सुविधा केंद्र, जामसंडे, जि. सिंधुदुर्ग
४. केळी निर्यात सुविधा केंद्र, वसमत, जि. हिंगोली
५. केळी निर्यात सुविधा केंद्र, सावदा, जि. जळगांव
६. संत्रा निर्यात सुविधा केंद्र, कारंजा (घा.), जि. वर्धा
७. शेतीमाल निर्यात सुविधा केंद्र, इंदापूर, जि. पुणे
८. आईस मेकिंग कोल्ड स्टोरेज, इंदापूर, जि. पुणे
९. केशर आंबा निर्यात सुविधा केंद्र, लातुर, जि. लातुर
१०. डाळींब निर्यात सुविधा केंद्र, बारामती, जि. पुणे
११. कांदा, द्राक्ष व डाळींब निर्यात सुविधा केंद्र, कळवण, जि. नाशिक

अहवाल वर्षामध्ये वरील सुविधा केंद्रांची स्थापत्य विषयक देखभाल दुरुस्तीची कामे करण्यात आलेली आहेत.

ब) अपेडा, नवी दिल्ली / राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत (रा. कृ. वि. यो.) पणन मंडळामार्फत खालील निर्यात सुविधा केंद्रांची उभारणी करण्यात येत आहे. त्यासाठी अपेडा, नवी दिल्ली व राष्ट्रिय कृषि विकास योजनेअंतर्गत ७५ टक्के अनुदान प्राप्त होणार आहे. खालील सुविधा केंद्र उभारणीसंदर्भात अहवाल वर्षामध्ये कामकाज करण्यात आले आहे.

१. निर्यात सुविधा केंद्र

१.१ इरॅडिएशन प्रकल्प, वाशी, नवी मुंबई (रा. कृ. वि. यो. + अपेडा)

- प्रकल्पांतर्गत इरॅडिएशन सोर्स : कोबाल्ट – ६०, सोर्स तीव्रता : ३०० कि. क्युरी., रॅडिएशन युनिट - आंबा ५ मे. टन / तास, प्रि-कुलिंग (१ युनिट) ५ मे. टन / ६ तास, कोल्ड स्टोरेज (४ युनिट x २५ मे. टन) १०० मे. टन, इरॅडिएशन प्रोसेसिंग हॉल ८,२०० चौ. फुट, प्रि-कुलिंग, कोल्ड स्टोरेज - प्रोसेस हॉल ४६०० चौ. फुट इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.
- मंजुर निविदेनुसार प्रकल्पाची किंमत रु. २,९३६.०१ लाख इतकी आहे.
- सुविधा दि. ११/०३/२०१५ रोजी मा. सरव्यवस्थापक (VCD) यांचेकडे हस्तांतरीत करण्यात आली.

१.२ फळे व भाजीपाला सुविधा केंद्र, मौजे खडकेवाके, ता. राहाता, जि. अहमदनगर (रा. कृ. वि. यो.)

- प्रवरा संस्थेस शासनाने विषयांकित प्रकल्प उभारणीसाठी मौजे खडकेवाके, ता. राहाता, जि. अहमदनगर येथिल सर्व्हे नं. ४१६ मधिल क्षेत्र १३.०२ हे. आर. पैकी ५ एकर जागा उपलब्ध करुन दिलेली आहे. प्रकल्पांतर्गत ५ मे. टन क्षमतेचे प्रि-कुलींग १ चेंबर, १ x १०० मे. टन व २ x २५ मे. टन क्षमतेचे कोल्ड स्टोरेज, प्लँट, मशिनरी व इलेक्ट्रीफिकेशनसह पॅकहाऊस, रोड व साईट डेव्हलपमेंट इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.
- मंजुर निविदेनुसार प्रकल्पाची किंमत रु. ६४६.६३ लाख इतकी आहे.
- सुविधा दि. १७/०६/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, नाशिक कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.

१.३ केशर आंबा निर्यात सुविधा केंद्र बीड, जि. बीड (रा. कृ. वि. यो.)

- प्रकल्प उभारणीसाठी कृषि उत्पन्न बाजार समिती, बीड, जि. बीड यांनी जागा उपलब्ध करुन दिलेली आहे.
- प्रकल्पांतर्गत ५ मे. टन क्षमतेचे प्रि-कुलींग चेंबर, २ x २५ मे. टन क्षमतेचे कोल्ड स्टोरेज, २५ मे. टन प्रति बॅच क्षमतेचे रायपनिंग चेंबर, पॅक हाऊस आणि प्लँट, मशिनरी, इलेक्ट्रीफिकेशन, रोड व साईट डेव्हलपमेंट इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.
- मंजुर निविदेनुसार प्रकल्पाची किंमत रु. ५४९.४४ लाख इतकी आहे.
- सुविधा दि. १५/११/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, औरंगाबाद कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.

१.४ केळी निर्यात सुविधा केंद्र. इंदापूर, जि. पुणे (रा. कृ. वि. यो.)

- प्रकल्प उभारणीसाठी कृषि उत्पन्न बाजार समिती, इंदापूर, जि. पुणे, फार्म पॅक हाऊससाठी अकलुज व वालचंदनगर येथिल जागा संबधित कृ.उ.बा.समितीने उपलब्ध करुन दिलेली आहे. प्रकल्पांतर्गत ५ मे. टन क्षमतेचे प्रि-कुलींग, २५ मे. टन क्षमतेचे कोल्ड स्टोरेज, २५ मे. टन प्रति बॅच क्षमतेचे रायपनिंग चेंबर, प्लँट, मशिनरी व इलेक्ट्रीफिकेशन, दोन पॅकहाऊस (फार्म लेव्हल अकलुज आणि वालचंदनगर) इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.
- मंजुर निविदेनुसार प्रकल्पाची किंमत रु. ८०९.७८ लाख इतकी आहे.
- सदर प्रकल्पाचे काम अंतिम टप्प्यात आहे.

१.५ डाळींब व द्राक्ष निर्यात सुविधा केंद्र, आटपाडी, जि. सांगली (रा. कृ. वि. यो.)

- प्रकल्प उभारणीसाठी कृषि उत्पन्न बाजार समिती, आटपाडी, जि. सांगली येथिल गट नं. ३७१४५ मधिल १३.४४ हे.आर. पैकी ०.५० हे. आर. जागा उपलब्ध करुन दिलेली आहे. प्रकल्पांतर्गत प्रि-कुलींग (५ मे. टन), कोल्ड स्टोरेज (२ x २५ मे. टन), पॅकहाऊस, प्लँटरूम, अँटी रूम, डिस्पॅच प्लॅट फॉर्म, रिसिव्हिंग

प्लॅटफॉर्म, डि.जी. सेट, ट्रान्सफॉर्मर, स्टोअर रूम, टॉयलेट ब्लॉक, रोड व साईट डेव्हलपमेंट इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.

- मंजुर निविदेनुसार प्रकल्पाची किंमत रु. ५१२.४७ लाख इतकी आहे.
- सदर प्रकल्पाचे काम अंतीम टप्प्यात आहे.

१.६ कांदा, डाळींब व द्राक्ष निर्यात सुविधा केंद्र, चांदवड, जि. नाशिक (अपेडा)

- प्रकल्प उभारणीसाठी कृषि उत्पन्न बाजार समिती, चांदवड, जि. नाशिक यांनी मनमाड रोड लगत जागा उपलब्ध करुन दिलेली आहे. प्रकल्पांतर्गत प्रि-कुलींग (५ मे. टन), कोल्ड स्टोरेज (२ x २५ मे. टन), ग्रेडींग पॅकींग युनिट, प्लँट रूम, अँटी रूम, डिस्पॅच प्लॅट फॉर्म, रिसिव्हिंग प्लॅटफॉर्म, डि. जी. सेट, ट्रान्सफॉर्मर, स्टोअर रूम, टॉयलेट ब्लॉक, रोड व साईट डेव्हलपमेंट, कांदा चाळ १० x ५० मे. टन इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.
- मंजुर निविदेनुसार प्रकल्पाची किंमत रु. ७३०.३४ लाख इतकी आहे.
- सदर प्रकल्पाचे काम अंतीम टप्प्यात आहे.

१.७ संत्रा निर्यात सुविधा केंद्र वरूड, जि. अमरावती (रा. कृ. वि. यो.)

- श्री. पंजाबराव देशमुख कृषि प्रक्रिया संस्था, वरुड यांनी एम. आय. डी. सी., अमरावती येथे निर्यात सुविधा केंद्राकरिता जागा उपलब्ध करुन दिलेली आहे.
- प्रकल्पांतर्गत प्रि-कुलिंग - ५ मे. टन / ६ तास - १ नं., कोल्ड स्टोरेज – २५ मे. टन - १ नं., ग्रेडिंग लाईन २ मे. टन / तास, पॅक हाऊस आणि प्लँट, मशिनरी, इलेक्ट्रीफिकेशन, स्टाफ क्वॉर्टर, रोड व साईट डेव्हलपमेंट इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.
- मंजुर निविदेनुसार प्रकल्पाची किंमत रु. ८६०.२९ लाख इतकी आहे.
- सदर प्रकल्पाचे काम प्रगतीपथावर आहे.

२.० फुले निर्यात सुविधा केंद्र.

२.१ मोहाडी, जि. नाशिक (*रा. कृ. वि. यो.*)

- प्रकल्प उभारणीसाठी बा. स. दिंडोरी यांचे कडील सर्व्हे क्र. १२८६ मधिल २ एकर जागा उपलब्ध करुन दिलेली आहे. प्रकल्पांतर्गत प्रि-कुलींग (२ x ५. मे. टन), कोल्ड स्टोरेज (४ x २५ मे. टन), ग्रेडींग पॅकींग युनिट, प्लँट रूम, अँटी रूम, डिस्पॅच प्लॅटफॉर्म, रिसिव्हिंग प्लॅटफॉर्म, डि. जी. सेट, ट्रान्सफॉर्मर, स्टोअर रूम, टॉयलेट ब्लॉक, रोड व साईट डेव्हलपमेंट इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.
- मंजुर निविदे नुसार प्रकल्पाची किंमत रु. ५५४.७७ लाख इतकी आहे.
- सुविधा दि. २३/०७/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, नाशिक कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.

२.२ तळेगांव (दाभाडे), जि. पुणे (अपेडा)

- फ्लोरीकल्चर पार्क, एम. आय. डी. सी., तळेगांव (दा.) येथिल जागेवर प्रकल्प उभारणीचे काम करण्यात येत आहे.
- प्रकल्पांतर्गत प्रि-कुलींग (५ मे. टन क्षमतेचे - २ नग), कोल्ड स्टोरेज (२५ मे. टन क्षमतेचे - ४ नग), ग्रेडींग पॅकींग युनिट, प्लँट रूम, अँटी रूम, डिस्पॅच प्लॅटफॉर्म, रिसिव्हिंग प्लॅटफॉर्म, डि. जी. सेट, ट्रान्सफॉर्मर, स्टोअर रूम, टॉयलेट ब्लॉक इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.
- मंजुर निविदेनुसार प्रकल्पाची किंमत रु. ७१६.०० लाख इतकी आहे.
- सदर प्रकल्पाचे काम अंतीम टप्प्यात आहे.

२.३ सातारा, जि. सातारा (रा. कृ. वि. यो.)

- अजिंक्यतारा शेतकरी सह. फळे, फुले व भाजीपाला खरेदी विक्री संस्था यांनी एम. आय. डी. सी., सातारा येथे जागा उपलब्ध करुन दिलेली आहे.
- प्रकल्पांतर्गत प्रि-कुलींग (५ मे. टन क्षमतेचे - २ नग), कोल्ड स्टोरेज (२५ मे. टन क्षमतेचे - ४ नग), ग्रेडींग पॅकींग युनिट, प्लँट रूम, अँटी रूम, डिस्पॅच प्लॅटफॉर्म, रिसिव्हिंग प्लॅटफॉर्म, डि. जी. सेट, ट्रान्सफॉर्मर, स्टोअर रूम, टॉयलेट ब्लॉक इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे.
- काम प्रगतीपथावर आहे.

३.० मॉडर्न मार्केटिंग सुविधा केंद्र

राज्यामध्ये खालील २० ठिकाणी फळे व भाजीपाला करीता मॉडर्न मार्केटिंग सुविधा केंद्रांची उभारणी करण्यात येत आहे. सदरील प्रकल्पांतर्गत प्रि-कुलींग (१ x ५ मे. टन), कोल्ड स्टोरेज (१ x २५ मे. टन), ग्रेडींग पॅकींग युनिट, प्लँट रूम, अँटी रूम, डिस्पॅच प्लेट फॉर्म, रिसिव्हिंग प्लॅटफॉर्म, डि. जी. सेट, ट्रान्सफॉर्मर, स्टोअर रूम, टॉयलेट ब्लॉक, शॉप्स, कंपाऊंड वॉल, रोड व साईट डेव्हलपमेंट इत्यादी सुविधांचा अंतर्भाव आहे. प्रकल्प उभारणीकरीता बाजार समिती, सहकारी संस्था यांनी जागा उपलब्ध करुन दिलेली आहे. सदरच्या सर्व प्रकल्पांची कामे जवळपास पूर्ण झालेली आहेत.

अ.क्र.	प्रकल्पाचे ठिकाण	प्रकल्प किंमत (रु. लाख)	प्रकल्पाची सद्य:स्थिती
१	घनसावंगी	३०२.३०	सुविधा १५ दिवसात हस्तांतर करणे शक्य, किरकोळ दुरूस्त्या सुचविल्या आहेत, कंत्राटदाराने पुर्ण केल्या असून अभियंत्याकडून तपासणी बाकी, कृपया क्षेत्रीय अभियंता सुचना आवश्यक.
२	कळमनुरी	२८५.४८	सुविधा दि. २७/०८/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, लातूर कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
३	करमाड	२८४.२१	सुविधा १५ दिवसात हस्तांतर करणे शक्य, किरकोळ दुरूस्त्या सुचविल्या आहेत.
४	राजगुरुनगर	३०१.३५	सुविधा दि. ११/१२/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, पुणे कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
५	मसुर	३०५.२७	सुविधा दि. १०/११/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, कोल्हापूर कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
६	माजलगांव	२७७.१३	सुविधा दि. २६/०८/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, औरंगाबाद कडे हस्तांतरीत करण्यात आली
७	अर्धापुर	२८९.९७	सुविधा दि. २७/०८/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, लातूर कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
८	यावल	२९१.०४	सुविधा दि. २४/०४/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, नाशिक कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
९	वर्धा	२९९.०६	बाह्य विदयुतीकरणा अभावी हस्तांतरणासाठी २ महिने लागतील, संबंधितांचा आढावा घेणे उचित.
१०	चांदुर रेल्वे	२८५.७८	सुविधा दि. १८/०३/२०१५ रोजी विभागीय कार्यालय, अमरावती कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
११	लोणी	२७९.९९	बाह्य विद्युतीकरणा अभावी हस्तांतरणासाठी ३ महिने लागतील, संबंधितांचा आढावा घेणे उचित.

अ.क्र.	प्रकल्पाचे ठिकाण	प्रकल्प किंमत (रु. लाख)	प्रकल्पाची सद्य:स्थिती
१२	शिरपुर	२८३.५८	सुविधा दि. २४/०४/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, नाशिक कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
१३	देऊळगांवराजा	२९७.५७	सुविधा दि. २४/०४/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, अमरावती कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
१४	भिवापुर	२९८.०१	Load test साठी पाठपूरावा चालू आहे, Load test नंतर १५ दिवसात हस्तांतरण होईल.
१५	पालघर	२९५.००	Load test साठी पाठपूरावा चालू आहे, Load test नंतर सुविधा हस्तांतरण तात्काळ करता येईल.
१६	ठाणगांव	२९५.२२	Load test साठी पाठपूरावा चालू आहे, Load test नंतर १५ दिवसात हस्तांतरण होईल.
१७	मोहाडी	२८७.०३	सुविधा दि. १९/०३/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, अमरावती कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
१८	तळसंदे	३०३.०६	Load test साठी पाठपूरावा चालू आहे, Load test नंतर १५ दिवसात हस्तांतरण होईल.
१९	बार्शी	२९५.३६	सुविधा दि. ०१/०५/२०१४ रोजी विभागीय कार्यालय, पुणे कडे हस्तांतरीत करण्यात आली.
२०	म्हसवड	३०९.४८	प्रकल्पाची उभारणी प्रगतीपथावर आहे.

क) जहाल डाव्या विचारसरणीने प्रभावित चार नक्षलग्रस्त जिल्ह्यातील बाजार आवारांमधील पणन विषयक पायाभूत सुविधा उभारणी प्रकल्प - सदरच्या प्रकल्प अहवालानुसार या प्रकल्पांच्या उभारणीची उद्दीष्टे पुढीलप्रमाणे आहेत.-

- नक्षलग्रस्त जिल्ह्यांतील आदिवासी व इतर शेतक-यांना चांगल्या प्रकारच्या पणन सुविधा पुरवून त्यांना आर्थिकदृष्ट्या सक्षम करणे.
- आर्थिक स्थैर्यातून या भागातील सामान्य जनतेस नक्षलवादी चळवळीत सहभागी होण्यापासून परावृत्त करणे.
- हंगामात होणारी मोठ्या प्रमाणावरील शेतमालाची आवक अधिक कार्यक्षमपणे हाताळण्यास संबंधित बाजारपेठांना सक्षम करणे.
- कार्यक्षमतेतील वाढीमुळे पणन विषयक खर्चात घट साध्य करणे.
- संबंधित बाजार समित्यांच्या बाजार आवारांमध्ये आवश्यक स्वच्छता / आरोग्य राखून शेतमालाच्या सुगी पश्चात हानीमध्ये घट साध्य करणे.

पहिल्या टप्यात या योजनेत गडचिरोली, गोंदिया व चंद्रपूर या तीन जिल्ह्यांतील ११ बाजार समित्यांचे प्रकल्प मंजूर असून त्याबाबतची माहिती खालीलप्रमाणे -

अ. क्र.	जिल्हा	बा. स. चे नाव	मंजूर प्रकल्प किंमत	मंजूर अनुदान रक्कम	आज अखेर झालेला खर्च	पणन मंडळामार्फत अदा केलेली कर्ज रक्कम	अदा केलेली रा.कृ.वि.यो. अनुदानाची रक्कम
१.	गडचिरोली	चामोर्शी व अहेरी (२ बा. स.) व त्यांचे ४ उपबाजार	१२३१.०८	९२३.३१	१०५८.६९	१७०.८३	७३०.५०

		आवार					
२.	गोंदिया	गोंदिया, गोरेगांव, आमगांव, तिरोडा व अर्जुनी मोरगांव (५ बा. स.) व त्यांचे ३ उपबाजार आवार	१९१२.७६	१४३४.५७	१४६०.०४	७०.००	१०९०.०७
३.	चंद्रपूर	पोंभूर्णा, सावली, सिंदेवाही व कोरपना (४ बा. स.) व त्यांचे ३ उपबाजार आवार	८३८.३४	६२८.७६	५६८.१२	६६.९१	४२१.९१

या व्यतिरीक्त अहवाल वर्षात गडचिरोली, चंद्रपुर व भंडारा या तीन जिल्ह्यांतील एकूण १४ बाजार समितीचे प्रस्ताव राज्यशासनाकडे राष्ट्रीय कृषि विकास योजने अंतर्गत मंजूरीसाठी सादर करण्यात आले आहेत, त्याचा तपशिल खालील प्रमाणे ;

अ.क्र.	**बाजार समिती**	**जिल्हा**	**प्रकल्पाची एकूण किंमत (रु. लाख)**	**प्रस्तावित अनुदान रक्कम (@ ७५%) (रु. लाख)**
१.	आरमोरी	गडचिरोली	५०६.९६	३८०.२२
२.	गडचिरोली	गडचिरोली	५००.००	३७५.००
३.	तुमसर	भंडारा	४९७.२०	३७२.९०
४.	लाखांदूर	भंडारा	४९५.४१	३७१.५६
५.	लाखनी	भंडारा	५००.६८	३७५.५१
६.	पवनी	भंडारा	२४१.२०	१८०.९०
७.	चिमूर	चंद्रपूर	५३४.८१	४०१.११
८.	ब्रम्हपूरी	चंद्रपूर	५०३.६८	३७७.७६
९.	वरोरा	चंद्रपूर	५००.००	३७५.००
१०.	राजुरा	चंद्रपूर	२९६.०७	२२२.०५
११.	गोंडपिंपरी	चंद्रपूर	५२३.७७	३९२.८३
१२.	चंद्रपूर	चंद्रपूर	५२३.५८	३९२.६८
१३.	मूल	चंद्रपूर	५१९.४६	३८९.५९
१४.	नागभीड	चंद्रपूर	४९७.०४	३७२.७८
		एकूण	**६६३९.८७**	**४९७९.८९**

ड) नियोजित टर्मिनल मार्केट, मुंबई :-

मौजे बाबगांव, ता. भिवंडी, जि. ठाणे येथील ३६.७५ हे.आर. जागा शासनाकडून ताब्यात घेवून जागेची मोजणी करुन घेण्यात आलेली आहे. उर्वरीत १३.५० हे. आर. इतकी शासकीय जागा हस्तांतरणाबाबत तसेच जागेच्या झोन बदलीबाबत राज्य शासनाच्या संबंधित विभागाकडे प्रस्ताव सादर करण्यात आलेला असून संबंधित विभागांकडे पाठपुरावा करण्यात येत आहे.

इ) कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांमधिल स्थापत्य विषयक कामे :-

- सन २०१४ / १५ मध्ये अभियांत्रिकी विभागामार्फत बाजार समित्यांच्या कर्ज मागणी प्रस्तावांसंदर्भात छाननी करण्यात आलेल्या धारीकांचा तपशिल –

(A) कर्ज मागणी प्रस्ताव / विनियोग दाखला - तांत्रिक छाननी - - -

(१) अमरावती (जि. अमरावती), (२) धामणगांव रेल्वे (जि. अमरावती), (३) ताडकळस (जि. परभणी), (४) श्रीगोंदा (जि. अहमदनगर), (५) मांढळ (जि. नागपूर) (६) पारशिवनी (जि. नागपूर) --- या बाजार समित्या.

(B) त्रूटी पुर्तता अहवाल - तांत्रिक छाननी - - -

(१) ताडकळस (जि. परभणी), (२) पाटोदा (जि. बीड), (३) श्रीगोंदा (जि. अहमदनगर) --- या बाजार समित्या.

ई) कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांकडून कलम १२ (१) अन्वये मंजुरीकरीता प्राप्त प्रस्तावांना मान्यता देणे -

महाराष्ट्र शासनाच्या सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभागाकडील शासन निर्णय क्रमांक कृपअ-०६११/ प्र.क्र. १७२/२१-स, दि. ५ सप्टेंबर २०११ च्या शासन निर्णयान्वये राज्यातील कृषि बाजार समित्यांकडून कलम १२ (१) अन्वये मंजुरीकरीता प्राप्त प्रस्तावांना मान्यता देण्याचे काम कृषि पणन मंडळाकडे देण्यात आलेले आहे. त्यानुसार माहे डिसेंबर -२०११ पासून दि. २८ जानेवारी २०१५ पर्यंत कलम १२ (१) अन्वये मंजुरीकरीता प्राप्त प्रस्तावांची तपासणी करुन संबंधीत प्रस्तावांना मान्यता देण्यात आली. दि. २८ जानेवारी २०१५ च्या शासनाच्या अधिसुचनेनुसार कलम १२ (१) मंजुरीचे अधिकार मा. पणन संचालक, म. रा., पुणे यांना वर्ग केल्याने या कार्यालयाकडील मंजुरीकरीता प्रलंबित प्रस्ताव पणन संचालनालयाकडे दि. ०५ फेब्रुवारी २०१५ रोजी पाठविण्यात आलेले आहेत.

ई) इतर कामकाज :-

- पणन मंडळाचे विभागीय कार्यालय, नाशिक येथिल कार्यालयाचे नुतनीकरणाचे काम पुर्ण झाले आहे.

इ) संगणक विभाग

१. मार्कनेट प्रकल्प :

मार्कनेट म्हणजे मार्केट नेटवर्क. याअंतर्गत कृषि पणन मंडळाने राज्यातील सर्व बाजार समित्या संगणकीकृत करुन इंटरनेटच्या माध्यमातून जोडल्या आहेत. या प्रकल्पाचा मुख्य उद्देश बाजार समित्यांच्या आवारात येणाऱ्या शेतमालाच्या माहितीची (आवक व दर) देवाण-घेवाण करुन, शेतकऱ्याच्या शेतमालास रास्त भव मिळवून देणे, तसेच बाजार समितीच्या कामकाजामध्ये सुसूत्रता आणणे हा आहे.

सद्यस्थितीत मार्कनेट प्रकल्पांतर्गत २९४ बाजार समित्या व ६६ उपबाजारांचे संगणकीकरण पूर्ण करण्यात आले आहे. बाजार समितीमार्फत दैनिक शेतमालाची आवक व बाजारभाव संगणकामध्ये भरुन पणन मंडळाच्या वेबसाईटवर (www.msamb.com) अपलोड करण्यात येतात. याप्रमाणे सर्व संगणकीकृत बाजार समित्यांची माहिती वेबसाईटद्वारे सर्वांना उपलब्ध करण्यात येते.

राज्यातील सर्व बाजार समित्यांना कृषि पणन मंडळाची ई-मेल सुविधा मंडळामार्फत विनामुल्य पुरविण्यात आली आहे. कृषि पणन मंडळ व बाजार समित्या यामधील पत्र व्यवहार व माहीती देवाण घेवाण या ई-मेल सुविधेद्वारे सुरू आहे. यामुळे माहीती देवाण घेवाणसाठी लागणा-या वेळेत व खर्चात बचत झाली आहे.

मार्कनेट प्रकल्पामुळे शेतमालाची दैनिक आवक व बाजारभाव याबाबत माहिती वेबसाईटद्वारे शेतकरी व इतर संबंधितांना उपलब्ध होत आहे. तसेच बाजार समित्यांमध्ये इंटरनेट व इमेल या अद्यावत सुविधा उपलब्ध झाल्या आहेत.

२. कृषि पणन मंडळाची वेबसाईट :

कृषि पणन मंडळाची मंडळाची www.msamb.com ही वेबसाईट कार्यरत आहे. संगणकीकृत बाजार समित्या शेतमालाची आवक व बाजारभाव वेबसाईटवर अपलोड करतात.याप्रमाणे सदर वेबसाईटवर एकत्र झालेले बाजारभाव व आवक याबाबत माहिती सर्व बाजार समित्या व इतर संबंधितांना उपलब्ध असतात. पणन मंडळ राबवित असलेल्या विविध योजना, उपक्रम, प्रकल्प, कृषि पणनाबाबत कामकाजाची अद्यावत माहिती या वेबसाईटमार्फत उपलब्ध करुन देण्यात आलेली आहे. कृषि पणनाबाबत सर्वांगीण माहिती असलेली राज्यातील किंबहूना देशातील ही पहिलीच वेबसाईट आहे. या वेबसाईटवर राज्यातील प्रमुख बाजार समित्यांची संक्षिप्त माहिती, कृषि मालाची निर्यात, कृषि निर्यात क्षेत्र, राष्ट्रीय सुगी पश्चात तंत्रज्ञान संस्था, आंतरराष्ट्रीय स्तराचे फलोद्यान प्रशिक्षण केंद्र, पणन संचालनालय, इत्यादीबाबत माहिती मराठी व इंग्रजीमध्ये उपलब्ध करुन देण्यात आलेली आहे. दररोजचे बाजारभाव ऑनलाईन उपलब्ध करुन देणारी ही एकमेव वेबसाईट.

३. ई-ऑफिस संगणक प्रणाली कार्यान्वित

महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळाचे कार्यालय पेपरलेस करण्याच्या दृष्टीने मुख्यालयातील टपाल व धारिका विषयक कामकाजासाठी एन.आय.सी. ची ई-ऑफिस संगणक प्रणाली दि.०१/११/२०१४ पासून कार्यान्वित करण्यात आली आहे. कृषि पणन मंडळास प्राप्त झालेला पत्रव्यवहार अथवा प्रत्येक विभागाची धारिका याबाबतची कार्यवाही नियमितपणे दि.०१/११/२०१४ पासून ई-ऑफिस संगणक प्रणालीद्वारे सुरू आहे. ई-ऑफिसचा वापर करुन टिपण्या व टपाल या टिजीडल स्वरुपात ठेवून कार्यालय पेपरलेस करण्यात येत आहे. टिपण्या व धारीकांना ऑनलाईन मंजूरी देण्यात येत आहे.

४. कृषि पणन मंडळाचे डेटा सेंटर कार्यान्वित

संगणक विभागात स्वतंत्र टियर ३ पद्धतीचे डेटा सेंटर कार्यान्वित करण्यात आले आहे. या डेटा सेंटर मध्ये वेब, मेल, डेटाबेस, ई-ऑफीस, बाजार समित्यांच्या कामकाजासाठी पणन मंडळाने विकसीत केलेली ऑनलाईन संगणक प्रणाली, कॉम्पुटराईज्ड बिडींग सिस्टीम इत्यादी साठी सर्व्हर कार्यरत आहेत. इटरनेट साठी १६ एम.बी.पी.एस. ब्रॉड बॅन्ड व १० एम.बी.पी.एस. लिज्ड लाईन कार्यरत आहेत.

५. मंडळाच्या कामकाजाचे संगणकीकरण :

कृषि पणन मंडळाचे मुख्यालय व पणन संचालनालय येथे अद्यावत लोकल एरिया नेटवर्क (लॅन) ची उभारणी करण्यात आली आहे. मुख्यालयामध्ये सहा सर्व्हर्स व ९० संगणक यांचे लोकल एरिया नेटवर्क (लॅन) कार्यरत आहे. डेटा सेंटर अद्यावत करणेबाबतची कार्यवाही सुरु केलेली आहे. मुख्यालयातील सर्व विभागप्रमुखांना ब्रॉड बँड इंटरनेट सुविधा उपलब्ध करुन दिली आहे. कृषि पणन मंडळाचा स्वतंत्र वेबसर्व्हर व मेल सर्व्हर कार्यरत असून वेबसाईटसाठी स्वतंत्र लीज्ड लाईनची उभारणी करण्यात आलेली आहे. जिल्हा पणन अधिकारी, विभागीय व्यवस्थापक, विभागीय उपसरव्यवस्थापक व मुख्यालयातील व्यवस्थापक आणि उपसरव्यवस्थापक यांना अद्ययावत लॅपटॉप व इंटरनेट सुविधा उपलब्ध करुन प्रशिक्षण देण्यात आले. कृषि पणन मंडळाच्या मुख्यालयामध्ये अद्ययावत संगणक व वाय-फाय सुविधा कार्यान्वित करण्यात आली.

खालील कामकाजासाठी संगणक विभागाने ऑनलाईन संगणक प्रणाली विकसित करुन कार्यान्वित केल्या आहेत.

- आंबा विकीरण सुविधेच्या लॉट बुकींग
- शेतमालाचा खरेदीदार व विक्रेता यांची माहिती.
- कृषि निर्देशिका.
- प्रस्तावित दौरे व प्रवास भत्ता देयक
- बाजार समिती व्यवसाय विकास आराखडा .
- बाजार समिती तिमाही अर्थसंकल्प.
- खाजगी बाजारामध्ये येणारी शेतमालाची आवक व बाजारभाव याबाबत माहिती भरण्यासाठी
- साखर आयुक्तालयाच्या कामकाजासाठी टपाल संगणक प्रणाली.

- पणन संचालनालयाच्या कामकाजासाठी टपाल संगणक प्रणाली .
- कांद्याची लागवड, उत्पादन व साठवणूक या माहितीसाठी नविन संगणक प्रणाली कार्यान्वित.
- बाजार समिती स्तरावर कांद्याची होणारी खरेदी व साठवणूक याबाबत
- जिल्हा कृषि पणन व्यवस्थापक व विभागिय कार्यालये यांचे कामकाजाबाबत मार्किंग सिस्टिम .
- कृषि पणन मित्र मासिकाच्या सभासद वर्गणीबाबत
- एच .एस.आय .एम .सी .टी.
- टोलफ्रि- सुविधेकरीता संगणक प्रणाली

६. डि.एम.आय, भारत सरकार यांचे कडून बाजार समितीच्या संगणक चालकास प्रोत्साहन भत्ता

डि.एम.आय भारत सरकार यांचे द्वारे Marketing Research & Information Network Scheme अंतर्गत ऍगमार्कनेट वेबसाईटवर प्रत्येक महिन्याला २० दिवसांपेक्षा जास्त दिवस बाजारभाव माहिती भरणा-या बाजार समितीच्या कर्मचा-यास रु.१०००/- प्रती माह प्रोत्साहन भत्ता देण्यात येतो. डि.एम.आय., भारत सरकार यांचे कडे प्रोत्साहन भत्ता मंजुरीसाठी प्रस्ताव पाठविण्यात येतात. डि.एम.आय., भारत सरकार यांचे कडून प्राप्त झालेल्या निधिचे बाजारभाव माहिती भरणा-या बाजार समितीच्या कर्मचा-यास वाटप केले जाते. आत्तापर्यंत रु. १५.०३ लाख प्रोत्साहन भत्ता वाटप केला आहे.

७. सांख्यिकीय माहिती :

बाजार समित्यांकडून प्राप्त होत असलेले मासिक, वार्षिक बाजारभाव आवक, तसेच बाजार समित्यांची इतर सर्वसाधारण माहिती संगणकामध्ये साठविणेसाठी व विविध अहवाल तयार करण्यासाठी डेटाबेस तयार करण्यात आला आहे. या डेटाबेसचा उपयोग करुन बाजार समित्यांचे उत्पन्न, खर्च, मार्केट फी तसेच वेब साईट डेटाबेसला उपलब्ध असलेली बाजार समित्यांमधील शेतमालाची आवक व किंमत याबाबत माहिती आवश्यकते प्रमाणे केंद्र शासन, राज्य शासन व इतर संबंधितांना वेळोवेळी पुरविण्यात येते.

ई) जनसंपर्क व प्रसिध्दी विभाग

१. बाजार समिती पदाधिकारी/अधिकारी प्रशिक्षण

राज्यातील कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांचे पदाधिकरी आणि अधिकारी कृषि पणन मंडळाने स्थापन केलेल्या राष्ट्रीय सुगी पश्चात तंत्रज्ञान संस्था, तळेगाव दाभाडे , जि. पुणे या संस्थेत प्रशिक्षण देण्याचे काम कृषि पणन मंडळामार्फत करण्यात येत आहे.

२. कृषि पणन मित्र

कृषि पणन मंडळामार्फत दर महिन्यास, कृषि पणन मित्र मासिक प्रसिध्द करण्यात येते.सदरचे मासिक प्रत्येक महिन्यास वर्गणीदार,कृषि उत्पन्न बाजार समिती, सहाय्यक निबंधक, जिल्हा उपनिबंधक, विभागीय सहनिबंधक, तालुका खरेदी- विक्री संघ, फळे व भाजीपाला उत्पादक सहकारी संस्था, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, विभागीय कृषि अधिकारी, जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका, जिल्हा परिषदा, पणन मंडळाचे संचालक मंडळ, मंत्रीमंडळ, मंत्रालयीन सचिव, वृत्तपत्रे, कृषि मासिके, इत्यादींना पाठविण्यात येते. अंकाचे जास्तीतजास्त वर्गणीदार करणेसाठी पाठपुरावा करण्यात येत आहे.

सदर मासिकामध्ये, कृषि उत्पादन, पिक संरक्षण, कृषि क्षेत्रातील उच्च तंत्रज्ञान, पाणी व्यवस्थापन, बी-बियाणे, प्रक्रिया उद्योग, पणन व निर्यात केंद्रे व राज्य शासनाच्या विविध योजना, सुगी पश्चात तंत्रज्ञान, पशुसंवर्धन, दुग्ध व्यवसाय, इ. विषयांवर तज्ञांचे लेख प्रसिध्द करण्यात येत असतात.

अहवाल वर्षात महिनानिहाय वितरीत अंकांची संख्या :

अ.क्र.	महिना	वितरीत अंक
१	एप्रिल २०१४	११५२६
२	मे २०१४	११८९८
३	जून २०१४	१२६८६
४	जुलै २०१४	१६९९०
५	ऑगस्ट २०१४	१६२२९
६	सप्टेंबर २०१४	१७३५१
७	ऑक्टोबर २०१४	१७२५०
८	नोव्हेंबर २०१४	१६९२७
९	डिसेंबर २०१४	१६८७५
१०	जानेवारी २०१५	१६९६६
११	फेब्रुवारी २०१५	१६३५४
१२	मार्च २०१५	१६७१६

कृषि पणन मित्र मासिकाचे सुमारे ३ लाख वाचक आहेत.

३. प्रदर्शन सहभाग

कृषि पणन मंडळाच्या विविध योजना, प्रकल्प, उपक्रम आणि कार्यक्रम यांची माहिती राज्यातील शेतक-यांना व्हावी व याचा फायदा जास्तीत जास्त शेतक-यांनी करुन घेण्याच्या दृष्टिकोनातून याबाबतची माहिती विविध प्रदर्शनामध्ये सहभागी होवून कृषि पणन मंडळातर्फे संबंधितांना देण्यात येते. तसेच सदर प्रदर्शनामध्ये कृषि पणन मित्र मासिकाचे जास्तीत जास्त वर्गणीदार करुन घेण्याचे प्रयत्न करण्यात येतात. चालू अहवाल वर्षात मंडळ खालील प्रदर्शनामध्ये सहभागी झाले.

अ.क्र.	प्रदर्शनाचे नांव	ठिकाण	कालावधी
१	शेतकरी मेळावा व कृषि प्रदर्शन	पोयनाड (नागोठणे) ता. अलिबाग.	९ ऑगस्ट २०१४
२	ॲग्रोवन १४	ॲग्री. ग्राउंड, पुणे	१२ ते १६ नोव्हेंबर १४
३	यशवंतराव चव्हाण कृषि औद्योगिक व पशूपक्षी प्रदर्शन	कराड, जि. सातारा	२४ ते २८ नोव्हेंबर १४
४	६ वे ॲग्रोव्हिजन	नागपूर	४ ते ७ डिसेंबर १४
५	किसान १४	मोशी, जि. पुणे	१० ते १४ डिसेंबर १४
६	नॅशनल सेमिनार दल “ Global opportunities in Agrl. Entreprenership/Business	बिबवेवाडी, जि. पुणे	१५ व १६ डिसेंबर १४
७	भारतीय सांस्कृतिक उत्सव , कणेरी, ता. करवीर, जि. कोल्हापूर	कोल्हापूर	१८ ते २५ जानेवारी १५
८	अखिल भारतीय कृषि साहित्य संमेलन	नाशिक	२४ ते २६ जानेवारी १५
९	जागतिक कृषि महोत्सव	नाशिक	२३ ते २६ जानेवारी १५

४. जाहिरात व आर्थिक मदत :

अ.क्र.	संस्थेचे नांव	रक्कम रु.
१	गोदावरी वाईन पार्क, विंचूर	१५/- लाख
२	नॅशनल सेमिनार	१५,०००/-
३	कराड कृषि उत्पन्न बाजार समिती (कृषि औद्योगिक व पशुपक्षी प्रदर्शन)	२/- लाख

५. प्रसिद्धी

कृषि पणन मंडळातर्फे विविध प्रकारच्या कार्यशाळा, प्रदर्शन, चर्चासत्र, इतर अनुषंगिक कार्यक्रम व पत्रकार परिषद आयोजित केल्या जातात. मा. अध्यक्ष कृषि पणन मंडळ यांच्या पत्रकार परिषद, प्रेसनोट तसेच इतर प्रसिध्दीचे कामकाज करण्यात येते.

६. लेख प्रसिध्दी :

कृषि पणनाशी संबंधित माहिती शेतकरी, सह. संस्था, शास्त्रज्ञ, अधिकारी, पदाधिकारी, विस्तार कार्यकर्ते यांचेमार्फत पोहोचविण्यासाठी कृषि पणन मंडळ सतत प्रयत्नशिल आहे. कृषि पणनाशी संबंधित माहितीवर आधारित विविध लेख अहवाल वर्षात प्रसिध्द करण्यात आले असून त्यांचा तपशिल खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	लेखाचे नाव	कालावधी
१.	कृषिमाल निर्यात फायदे व संधी	एप्रिल २०१४
२.	भरडधान्ये : पोषणमूल्य व मूल्यवर्धन	एप्रिल २०१४
३.	निसर्गातील अद् भूत फळ : कागदी लिंबू	एप्रिल २०१४
४.	समूहशेती फायद्याची	एप्रिल २०१४
५.	सोयाबिनचे दूध व पनीर (टोफू) यांचे मार्केटिंग	एप्रिल २०१४
६.	आंबा निर्यात कार्यपध्दती	एप्रिल २०१४
७.	भाजीपाल्याची काढणी व विक्री	एप्रिल २०१४
८.	पॅकेजिंग शेतमालाचे	एप्रिल २०१४
९.	डाळिंबाची निर्यात	मे २०१४
१०.	आंबा निर्यातीच्या संधी	मे २०१४
११.	कृषिमाल विक्री व्यवस्थापन : एक आवश्यक बाब	मे २०१४
१२.	फुल व काजू उत्पादनांच्या निर्यातीमधील संधी	मे २०१४
१३.	गवार - गम	मे २०१४
१४.	पीक विमा योजनेकडे अधिक सकारात्मकतेने बघण्याची गरज	जून २०१४
१५.	कृषि बाजारपेठेत मार्केटिंगच महत्वाचे	जून २०१४
१६.	गटशेती : काळाची गरज	जून २०१४
१७.	काजू उत्पादन – प्रक्रिया व भवितव्य	जुलै २०१४
१८.	केळीचे काढणीपश्चात तंत्रज्ञान	जुलै २०१४
१९.	प्रक्रियेतून टिकवा फळे व भाजीपाला	जुलै २०१४
२०.	कांदा बीज निर्यात	जुलै २०१४
२१.	अन्नपदार्थ टिकवण्याची तंत्रज्ञाने	ऑगस्ट २०१४
२२.	भाजीपाला निर्यात : संधी आणि समस्या	ऑगस्ट २०१४
२३.	कांदा साठवणूकीतून आर्थिक फायदा	ऑगस्ट २०१४
२४.	गुलाबाची फायदेशीर निर्यात	ऑगस्ट २०१४
२५.	काढणी पश्चात परदेशी भाजीपाला टिकविण्याचे तंत्रज्ञान	ऑगस्ट २०१४
२६.	फळे व भाजीपाल्याची शीतगृहातील साठवण	सप्टेंबर २०१४
२७.	बोर प्रक्रिया उद्योग	सप्टेंबर २०१४
२८.	कृषि क्षेत्रातील स्वयंरोजगाराच्या संधी	ऑक्टोबर २०१४
२९.	निर्यातक्षम डाळिंब उत्पादन तंत्रज्ञान	ऑक्टोबर २०१४
३०.	कृषि प्रक्रिया उद्योगाला संधी	ऑक्टोबर २०१४
३१.	गरज अन्नप्रक्रिया उद्योगांची	ऑक्टोबर २०१४
३२.	भारतीय द्राक्ष निर्यातीची दिशा	नोव्हेंबर २०१४
३३.	द्राक्ष काढणी, हाताळणी आणि प्रक्रिया	नोव्हेंबर २०१४
३४.	चिंचेपासून बनवा प्रक्रियायुक्त पदार्थ	डिसेंबर २०१४
३५.	बोर प्रक्रियेचा लघुउद्योग	डिसेंबर २०१४
३६.	फळप्रक्रिया एक उत्तम पर्याय	डिसेंबर २०१४

अ.क्र.	लेखाचे नाव	कालावधी
३७.	बेदाणा निर्यातीच्या रुंदावणा-या कक्षा	डिसेंबर २०१४
३८.	आवळा प्रक्रिया	जानेवारी २०१५
३९.	सीताफळ प्रक्रिया उद्योगातील संधी	जानेवारी २०१५
४०.	कांदा व लसूण साठवण	जानेवारी २०१५
४१.	पपई फळाची औद्योगिक उपयोगिता	जानेवारी २०१५
४२.	युरोपियन देशांना द्राक्ष निर्यातीकरीता आवश्यक बाबी	जानेवारी २०१५
४३.	बेदाणा निर्यातीतून परकीय चलन प्राप्ती	जानेवारी २०१५
४४.	आंबा निर्यात व्यवस्थापन	जानेवारी २०१५
४५.	शहरी भागासाठी थेट भाजीपाला विक्री योजना	फेब्रुवारी २०१५
४६.	समूह शेती-विकासाला गती	फेब्रुवारी २०१५
४७.	भाजीपाला प्रक्रिया आणि साठवण	फेब्रुवारी २०१५
४८.	कृषिमालाची निर्यात कशी करावी ?	मार्च २०१५
४९.	निर्यातीसाठी आवश्यक परवाने व नोंदणी प्रक्रिया	मार्च २०१५
५०.	निर्यातीसाठी महत्वाच्या संस्था व विभाग	मार्च २०१५
५१.	दुबई येथील शेती मालाची विपणन व्यवस्था	मार्च २०१५
५२.	निर्यात प्रोत्साहनासाठी शासनाच्या योजना	मार्च २०१५
५३.	कांदा निर्यात – संधी व अडचणी	मार्च २०१५
५४.	केळी : सद्यस्थिती व निर्यातीस वाव	मार्च २०१५
५५.	काजू निर्यात	मार्च २०१५
५६.	आंबा निर्यातीतील संधी व आव्हाने	मार्च २०१५
५७.	स्पार्कलिंग वाईन निर्यातीची व्याप्ती	मार्च २०१५
५८.	निर्यातीसाठी चालना	मार्च २०१५
५९.	आले निर्यातीच्या संधी व शोध	मार्च २०१५

७. दूरदर्शन आणि आकाशवाणी कार्यक्रमात सहभाग :

कृषि पणन मंडळ दूरदर्शन मुंबई व पुणे, आकाशवाणी पुणे केंद्राच्या ग्रामीण कार्यक्रम सल्लागार समितीचे सदस्य आहे. दूरदर्शन केंद्र पुणे व मुंबई, आकाशवाणी पुणे केंद्रावरुन तसेच इतर आकाशवाणी केंद्रावरुन कृषि पणन मंडळाचे विविध कार्यक्रम, योजना, उपक्रम, यांची माहिती तसेच शेतक-यांना कृषि तंत्रज्ञानाची माहिती होण्याच्या दृष्टिकोनातून पणन मंडळाच्या तज्ञांचे कार्यक्रम प्रसारीत करण्यात येतात. तसेच प्रत्येक तिमाहीसाठी विषय आणि तज्ञांची नावे कळविण्यात येतात. या कार्यक्रमांमुळे शेतक-यांना कृषि पणन मंडळाच्या योजना व कृषि विषयक मार्गदर्शन मिळण्यास मोठ्या प्रमाणावर मदत झालेली आहे.

८. प्रशिक्षण :

कृषि पणन मंडळात कार्यालयीन कामकाजाचे शनिवारी अधिकारी व कर्मचारी यांचेसाठी विविध विषयातील तज्ञांचे व्याख्यान/विचार/मंथन/मार्गदर्शन/प्रात्यक्षिके इ. आयोजित करण्यात येतात. या प्रशिक्षणास कर्मचा-यांना उत्तम प्रतिसाद लाभत आहे. या उपक्रमांमुळे अधिकारी व कर्मचारी यांचे ज्ञानात भर पडत असून प्रशिक्षणामुळे

कामकाजामध्ये गतीमानता आणण्यास मदत होते. कार्यालयीन कामकाजामध्ये माहिती अधिकारात अनेक गोष्टींची माहिती मागविली जाते .

९. ग्रंथालय :

कृषि पणन मंडळातील अधिकारी / कर्मचारी तसेच पणन मंडळाशी संबंधित सर्व संस्था, तज्ञ, शास्त्रज्ञ, विस्तार कार्यकर्ते, पदाधिकारी यांना कृषि, पणन, आयात, निर्यात,तंत्रज्ञान, नवीन संशोधन इ. बाबतची नवनवीन माहिती / संशोधन/ जागतिक घडामोडी समजाव्यात, त्याचा तपशिल प्राप्त व्हावा यासाठी ग्रंथालय सुरु करण्यात आले आहे. ग्रंथालयात विविध विषयांवरील पुस्तके, संशोधनपर मासीके, अहवाल, सी. डी., प्रकल्प अहवाल इ. उपलब्ध असून त्यांचा वापर मोठ्या प्रमाणात होत आहे.
तसेच दरवर्षी विविध विषयांवरील पुस्तके ग्रंथालयात येत असून कृषि पणन, निर्यात इ. विषयांवरील राष्ट्रीय आणि आतंरराष्ट्रीय स्तरावरुन प्रसिध्द होणारी मासिके, त्रैमासिके, नियतकालिके ग्रंथालयात येतात.

ग्रंथालय नवनवीन पुस्तकांची खरेदी करुन अधिकाधिक माहितीपूर्ण आणि आधुनिक करण्याचा सातत्याने प्रयत्न करण्यात येत आहे. तसेच विविध विषयांवरील वृत्तपत्रांमध्ये / मासिकांमध्ये प्रसिध्द झालेल्या लेखांचे विषयावार संकलन ग्रंथालयात करण्यात येते. इंटरनेटवरुनही विविध विषयांवरील माहिती आवश्यकतेनुसार पणन मंडळातील अधिका-यांना उपलब्ध करुन देण्यात येते. ग्रंथालय विभागामार्फत मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स, इंडस्ट्रीज ॲन्ड ॲग्रीकल्चर इ. विविध संस्थांचे सभासदत्व प्राप्त करुन घेण्यात आले आहे. ग्रंथालयात दररोज १५ दैनिके येत असून या दैनिकांमधून विविध विषयांवरील कात्रण काढून त्यांचेही विषयावर संकलन करण्यात येते.

फ) कृषि व्यापार विकास विभाग

राज्यातील कृषि मालाच्या विक्री व्यवस्थेतील मध्यस्थांची संख्या कमी करुन शेतकऱ्यांना त्यांच्या कृषिमालाला चांगला भाव मिळावा व चांगल्या प्रतीचा कृषि माल किफायतशीर दरामध्ये ग्राहकांना उपलब्ध व्हावा तसेच राज्यातील कृषि मालासाठी देशांतर्गत नवनवीन बाजारपेठा उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीने कृषि व्यापार विकास विभाग कामकाज करत आहे.

उत्पादक ते ग्राहक थेट विक्री योजना :

कृषि मालाच्या विक्री व्यवस्थेतील मध्यस्थांची साखळी वगळून उत्पादकांना थेट ग्राहकाला दर्जेदार मालाची किफायतशीर दरांमध्ये विक्री करता यावी यासाठी कृषि पणन मंडळामार्फत उत्पादक ते ग्राहक थेट विक्रीचा अभिनव उपक्रम राबविण्यात येतो.

या आर्थिक वर्षात उत्पादक ते ग्राहक थेट विक्री योजनेअंतर्गत आंबा उत्पादकांना आंबा विक्रीसाठी प्रादेशिक कृषि उत्पन्न बाजार समिती, पुणे येथे स्टॉल्स उपलब्ध करुन देण्यात आले होते. यामध्ये प्रामुख्याने रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग व रायगड जिल्ह्यातील आंबा उत्पादकांनी सहभाग घेतला होता. या योजनेअंतर्गत मोठ्या प्रमाणावर आंबा विक्री झालेली आहे.

फळ महोत्सव अनुदान योजना :

उत्पादक ते ग्राहक थेट विक्री योजना राज्यातील जास्तीत जास्त ठिकाणी राबविली जावी यासाठी राज्यातील सहकारी संस्था / सहकारी संघ / बाजार समित्या / बचत गट यांना फळ महोत्सव आयोजनासाठी कृषि पणन मंडळामार्फत अनुदान देण्यात येते.

अ. क्र.	संस्था / गटाचे नाव	महोत्सव कालावधी व ठिकाण	अनुदान रक्कम रु.
१	धनश्री महिला बचत गट, पुणे	आंबा, दि.२८/४/२०१४ ते दि. २/५/२०१४ बालगंधर्व रंगमंदीर, पुणे	६००००
२	स्वामीनी महिला स्वंयसहायता बचत गट, पुणे	आंबा, दि.२३/५/२०१४ ते दि.२७/५/२०१४ बालगंधर्व रंगमंदीर, पुणे	५८०००
३	तपस्या महिला स्वयंम सहायता बचत गट, पुणे	आंबा, दि.५/५/२०१४ ते दि .११/५/२०१४ बालगंधर्व रंगमंदीर, पुणे	५५०००
४	आधार महिला बचत गट, पुणे	आंबा, दि. १२/५/२०१४ ते दि. १७/५/२०१४ बालगंधर्व रंगमंदीर, पुणे	३५०००
५	जागृती महिला बचत गट, पुणे	आंबा, दि. १८/५/२०१४ ते दि. २२/५/२०१४ बालगंधर्व रंगमंदीर, पुणे	४५०००
६	कीर्ती बचत गट, पुणे	आंबा, दि. १२/५/२०१४ ते दि. १७/५/२०१४ रामकृष्ण मोरे प्रेक्षागृह, चिंचवड, पुणे	५८०००
७	जिव्हाळा महिला बचत गट, पुणे	आंबा, दि. १/५/२०१४ ते दि. ५/५/२०१४	६००००

		रामकृष्ण मोरे प्रेक्षागृह, चिंचवड, पुणे	
८	मानिनी महिला बचत गट, पुणे	आंबा, दि. ५/५/२०१४ ते दि. १०/५/२०१४ रामकृष्ण मोरे प्रेक्षागृह, चिंचवड, पुणे	६००००
९	स्वानंद महिला बचत गट, पुणे	आंबा, दि. १५/५/२०१४ ते दि. २२/५/२०१४ महेश विद्यालय, कोथरुड, पुणे	६००००
१०	यशश्री बचत गट, पुणे	आंबा, दि. २३/५/२०१४ ते दि. २८/५/२०१४ गांधी भवन, कोथरुड, पुणे	५७०००
११	स्वामिनी महिला बचत गट, पुणे	आंबा, दि. २४/५/२०१४ ते दि. ३०/५/२०१४ महेश विद्यालय, कोथरुड, पुणे	६००००
१२	श्री.स्वामी समर्थ शेतकरी बचत गट, पुणे	फळ व धान्य, दि.२९/०६/२०१४ ते दि.०३/७/२०१४ गांधी भवन, कोथरुड, पुणे	६००००
१३	भैरवनाथ महिला शेतकरी बचत गट, पुणे	फळ व धान्य, दि.०८/११/२०१४ ते दि.१२/११/२०१४ मुरकुटे शाळा, बाणेर, पुणे	६००००
१४	प्रकल्प संचालक (आत्मा), अहमदनगर	फळ व धान्य, दि. ९/५/२०१४ ते दि. ११/५/२०१४ प्रोफेसर कॉलनी, अहमदनगर	१०००००
१५	कृषिसमृध्दी,कृषि विकास प्रकल्प, अमरावती	संत्रा, दि. १५/१/२०१५ ते दि. १८/१/२०१५ बालगंधर्व रंगमंदीर, पुणे	१०००००
१६	प्रकल्प संचालक (आत्मा), ठाणे	फळ व धान्य, दि.२७ फेब्रुवारी ते दि.०१ मार्च २०१५ ठाणे	५००००
	एकूण		**९७८०००**

शहरी भागासाठी थेट शेतमाल विक्री योजना :

शहरी भागासाठी थेट भाजीपाला पुरवठा योजनेचा लाभ जास्तीत जास्त शेतक-यांनी घेवुन, भाजीपाला विक्री मधील मध्यस्थांची संख्या कमी करण्याचा प्रयत्न करुन, ग्राहकांना ताजा योग्य वजनाचा स्वच्छ भाजीपाला वाजवी दरात उपलब्ध करुन द्यावा. तसेच भाजीपाल्याच्या दरामध्ये होणा-या अवाजवी भाव वाढीवर नियंत्रण ठेवावे हाच या योजनेचा मुख्य उद्देश आहे. राष्ट्रीय कृषि विकास योजने अंतर्गत, शहरी भागातील भाजीपाला पुरवठा प्रकल्पा अंतर्गत भाजीपाला उत्पादन काढणीपश्चात व्यवस्थापन व विक्री व्यवस्थापन घटकांची जोड या योजनेस दिली असून, या योजनेतील विक्री व्यवस्थापन घटक राबविणेसाठी महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळाकडे देण्यात आली आहे .सदर विक्री व्यवस्थापन घटकांतर्गत खालील बाबींचा समावेश आहे.

१. संकलन व प्रतवारी केंद्र उभारणी
२. वातावरण नियंत्रीत किरकोळ भाजीपाला विक्री केंद्र उभारणी
३. मोटराईज्ड व्हेंडिंग कार्ट
४. स्थायी फिरते विक्री केंद्र उभारणी

शहरी भागात भाजीपाला पुरवठा प्रकल्प योजना ही मुंबई, पुणे व नागपूर या तीन शहरासाठीच लागू असून, सदर तीन शहरांना भाजीपाला पुरवठा करणारे जिल्हे जोडुन दिले आहे.

शहरी भागात भाजीपाला पुरवठा प्रकल्प योजना ही मुंबई, पुणे व नागपूर या तीन शहरासाठी लागु असून, सदर तीन शहरांना भाजीपाला पुरवठा करणारे जिल्हे खालील प्रमाणे आहेत;

१. पुणे शहर – अहमदनगर, सोलापूर, सांगली, सातारा, पुणे
२. मुंबई शहर -- अहमदनगर, रायगड, ठाणे, नाशिक, पुणे
३. नागपुर शहर – नागपुर ,वर्धा ,यवतमाळ ,गोंदिया, भंडारा ,गडचिरोली.चंद्रपुर ,अमरावती ,

प्राप्त निधीतून मुंबई, पुणे व नागपूर शहरांसाठी विक्री व्यवस्थापन घटकातील ४ बाबींवर अनुदानासाठी खालीलप्रमाणे खर्च करण्यात आलेला असून, त्याची संक्षिप्त माहिती खालीलप्रमाणे ;

शहर	विक्री व्यवस्थापनातील घटक	लाभार्थी संख्या	अनुदान वाटप रक्कम रु.
मुंबई	संकलन व प्रतवारी केंद्र	४५	८६.६५
	वातावरण नियंत्रित विक्री केंद्र	१	२.००
	स्थाई / फिरते विक्री केंद्र	००	००
	मोटाराईज्ड व्हेंडींग कार्ट	६	१२.००
	मुंबई शहर एकूण - अ	**५२**	**१००.६५**
नागपूर	संकलन व प्रतवारी केंद्र	३	१२.००
	वातावरण नियंत्रित विक्री केंद्र	२	७.७२
	स्थाई / फिरते विक्री केंद्र	३	०.४५
	मोटाराईज्ड व्हेंडींग कार्ट	४१	८२
	नागपूर शहर एकूण - ब	**४९**	**१०२.१७**
पुणे	संकलन व प्रतवारी केंद्र	१९	६८.८६
	वातावरण नियंत्रित विक्री केंद्र	३३	८०.५८
	स्थाई / फिरते विक्री केंद्र	८१	११.७७
	मोटाराईज्ड व्हेंडींग कार्ट	८२	१६३.७३
	पुणे शहर एकूण - क	**२१५**	**३२४.९४**
	एकूण लाभार्थी / अनुदान	**३१६**	**५२७.७६**

शेतकरी बाजार :

पुणे शहरात गांधीभवन, कोथरुड व मुरकुटे शाळा, बाणेर येथे शेतकरी आठवडे बाजार सुरु असून याठिकाणी शेतकरी मोठ्या प्रमाणात थेट भाजीपाला विक्री करतात. अशा प्रकारचे शेतकरी बाजार शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक कंपन्या इ. मार्फत सुरु आहेत.

प्रशिक्षण :

नॅशनल इंस्टीट्युट ऑफ ॲग्रीकल्चरल एक्सटेनशन मॅनेजमेंट (मॅनेज), हैद्राबाद या संस्थेमार्फत कृषि पणन मंडळ पुणे येथे लिंकींग मार्केट टू फार्मर्स या विषयावरील प्रशिक्षणामध्ये शेतकरी गट, पणन, हॉर्टिकल्चर, रेशीम उद्योग, व्हेटेरीनरी, मस्त्य उत्पादन, कृषि विभाग, कृषि विज्ञान केंद्र, शेती उत्पादक कंपन्यांचे प्रतीनिधी इ. ना प्रशिक्षण देण्यात आले.

६) इतर प्रकल्प

१) आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी सहाय्यीत कृषि समृद्धी – समन्वयीत कृषि विकास प्रकल्प (CAIM)

पश्चिम विदर्भातील अमरावती, अकोला, बुलढाणा, वर्धा, यवतमाळ आणि वाशिम या सहा जिल्हयांमध्ये कृषि क्षेत्रात शासनामार्फत सध्या राबविण्यात येत असलेल्या सर्व योजनांमध्ये समन्वय साधून कृषि विकास साधण्याकरीता महाराष्ट्र शासन पुरस्कृत, आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी (IFAD) व सर रतन टाटा ट्रस्ट (SRTT) सहाय्यीत कृषीसमृध्दी समन्वयीत कृषि विकास प्रकल्प (CAIM) कार्यरत झाला आहे.

मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांनी नागपूर येथे दि. ३० डिसेंबर २००८ रोजी हिवाळी अधिवेशनात प्रकल्प घेण्याची घोषणा केली. या प्रकल्पाचे उदघाटन मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांच्या शुभहस्ते व मा. मंत्री, सहकार, पणन व संसदिय कार्य महाराष्ट्र राज्य यांचे अध्यक्षते खाली दि. ७ मे २०१० रोजी अमरावती येथे करण्यात आले. सदर प्रकल्प हा ८ वर्षांसाठी असेल व या प्रकल्पातुन सहा जिल्हयातील सुमारे ३ लाख कुटूंबांना व २० लाख लोकांना फायदा होणार आहे. प्रकल्प क्षेत्रातील १६१९ गावांची यासाठी निवड केली जाऊन कृषि विकास साधला जाणार आहे. या प्रकल्पाबद्दल थोडयात माहिती देण्याचा याठिकाणी प्रयत्न केलेला आहे.

प्रकल्पाचा मुख्य उद्देश :

या प्रकल्पाचा मुख्य उद्देश म्हणजे घटलेले कृषि उत्पन्न वाढविण्याच्या प्रयत्नांमध्ये योगदान देऊन, प्रकल्प क्षेत्रातील कुटुंबाचा, शाश्वत व वैविध्यपुर्ण उत्पनांच्या स्त्रोतांसह, कृषी व कृषियेत्तर उत्पनांच्या साधनांद्वारे विकास करणे. त्याचप्रमाणे उत्पादनातील व बाजारपेठीय जोखीमीमुळे दारिद्रय वा नैराश्याच्या परिस्थितीत न जाता कुटुंबांना सुस्थितीत पुर्नस्थापित करणे हा होय.

प्रकल्पाची उद्दिष्टये :

१. वैविध्यपूर्ण शेती आणि कृषियेत्तर उत्पन्नांच्या साधनांद्वारे कुटुंबांच्या उत्पनात वाढ करणे.
२. सेंद्रिय शेती व किमान निविष्ठांची कंत्राटी शेती पध्दती अवलंबून कृषि विकास करणे.
३. कृषि उत्पादनांची प्राथमिक प्रक्रिया, त्यांची गुणवत्तावाढ आणि मालाची विक्री व्यवस्था इ. बाबतीत शेतकऱ्यांचा सहभाग वाढविणे.
४. सुक्ष्म-वित्तपुरवठा (Micro-Finance) आणि अतिलघु-उद्योगांद्वारे महिला सक्षमीकरण.
५. शासनाचे सर्व स्त्रोत आणि योजनांमध्ये समन्वय साधणे.

प्रकल्पाचे लाभार्थी :

प्रकल्प क्षेत्रातील एकूण सुमारे ३ लाख कुटूंबांना व सुमारे २० लाख लोकांना या प्रकल्पाचा फायदा होणार आहे. प्रकल्पातील प्रत्येक गावातील २०० ते ३०० कुटुंबांना विविध योजनांच्या माध्यमातून लाभ मिळणार आहे. प्रामुख्याने सदरील प्रकल्पातील खालील लाभार्थी असतील.

- दारिद्रय रेषेखालील कुटूंब.
- अनुसूचित जाती, जमाती.
- अल्प व अत्यल्प भुधारक व भूमिहीन कुटूंब.
- ग्रामिण महिला.
- नैराश्यग्रस्त शेतकरी हे प्रमुख लाभार्थी असतील.

प्रकल्पाचे प्रमुख घटक :

सदर प्रकल्पाचे विविध घटकात विभाजन करण्यात आले आहे. काही प्रमुख घटक पुढील मुद्याद्वारे स्पष्ट करता येतील.

१. **विविध खाजगी, सेवाभावी व शासकीय संस्थांमध्ये भागिदारी निर्मिती आणि या संस्थांचा क्षमता विकास :**

यामध्ये प्रकल्प क्षेत्रातील सहा जिल्हयातील ८३५१ गावांपैकी १६१९ गावांमध्ये २० गावांचा एक गट (क्लस्टर) स्थापन करून ६४ उपप्रकल्पाची निर्मिती करणे. तसेच १६१९ गाव विकास समित्यांची निर्मिती करणे.

२. **महिलांचे सक्षमीकरण आणि कुटुंबांना सुस्थितीमध्ये पुर्नस्थापित होण्याची क्षमता निर्माण करणे :**

महिलांचे सक्षमीकरण करण्याच्या उद्देशाने ९००० महिला बचतगट निर्मिती करून बँकेमार्फत लघु पतपुरवठा मिळवून देणे, प्रत्येक २०० स्वयंसहाय्यता गटाकरीता एक लोक संचलीत साधन केंद्र (CMRC) असे ६४ केंद्रे स्थापन करणे. त्याचप्रमाणे १५८४०० नैराश्यग्रस्त कुटुंबांना सामाजिक व आर्थिक समुपदेशन करुन महिला बचत गटातील ५००० कुटुंबांना व्यवसायाकरीता आर्थिक सहाय्य देणे.

३. **उत्पादनापासून पणन व्यवस्थेपर्यंत बाजार जाळयांद्वारे (Market Linkage) समन्वय साधणे आणि शाश्वत शेतीला प्रोत्साहन देणे :**

अ) गरीब शेतकऱ्यांच्या हिताच्या बाजार जाळयांची व मुल्य-साखळींची निर्मिती करणे :

- समतोल व शोषणरहित बाजारपेठ निर्मिती करणे.
- ३६०० ग्रामिण युवकांना उद्योजकीय क्षमता वृध्दी करण्यास मदत करणे.

- ६४ ॲग्री-बिझनेस क्लस्टर्सची निर्मिती व मुल्य साखळी निर्मिती करणे.
- ५४००० हेक्टर क्षेत्र सेंद्रीय शेती खाली आणणे.
- १००० हेक्टर क्षेत्रामध्ये पिक प्रात्यक्षीक घटकांना प्राधान्य देणे.

ब) शाश्वत शेती :

- मुळ-स्थळी जलसंधारण, स्थानिक देशी गायींच्या प्रजातींचा विकास, शाश्वत / सेंद्रिय शेतीचा विकास करणे.
- १६१९ गावांमध्ये मुळ-स्थळी जलसंधारण करण्यासाठी गाव आराखडा.
- प्रत्येक गावासाठी एक असे १६१९ गावासाठी १६१९ स्वयंसेवक.
- ४०३२०० हेक्टर क्षेत्र मुळ-स्थळी जलसंधारणा खाली आणणार.
- ३६०० शेततळयांची निर्मिती व ३६०० कृषिपंप पुरवठा.
- २० गावांसाठी १ क्षेत्रिय कृषि अधिकारी
- ४८०० शेतकरी गटांना प्रशिक्षण.
- १८०० शेतकी शाळा.
- १० धान्य कोष बँक.
- स्थानिक देशी गायींच्या प्रजातींच्या विकासासाठी प्रत्येक जिल्याकरीता एक असे ६ क्षेत्रीय केंद्र व एका क्षेत्रीय केंद्रामागे १० उपक्षेत्रीय केंद्रांची निर्मिती.

क) शेती आधारित अतिलघु आणि लहान व मध्यम प्रकल्प / उद्योगांची उभारणी:

- कृषिवर आधारित १५००० अतिलघु उद्योगांची उभारणी.
- पशुधनावर आधारित ५००० अतिलघु उद्योगांची उभारणी.
- ४५ लघु व मध्यम उपक्रमांची उभारणी.
- ४००० हेक्टर क्षेत्रावर आवळा, शेवगाची लागवड, संत्र्याची पुनरुजिवित करणे.
- प्रत्येक उपप्रकल्पात शेतीवर आधारित प्रक्रिया उद्योग वा व्यापार प्रकल्प निर्माण करणे.

ड) पशु - संवर्धन :

- २५०० कुटुंबीयांना दुग्ध व्यवसायासाठी प्रोत्साहन.
- २५०० कुटुंबीयांना शेळी, मेंढी पालन व्यवसायासाठी क्षमता बांधणी.

- ५००० शेतकरी कुटूंबीयांना चालू योजनांमध्ये पशुसंवर्धनावर आधारित प्रकल्पा करीता अर्थसहाय्य.

वरील प्रमुख घटकांवर आधारित या प्रकल्पांतर्गत योजनांची अंमलबजावणी केली जाणार आहे.

प्रकल्पाची वित्तीय उभारणी :

प्रकल्पाचा एकुण नियतव्यय रूपये ५९३.२३ कोटी आहे. यापैकी आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधीचे (IFAD) कर्ज ३३.८%, राज्य शासन हिस्सा ३१.७% आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी (IFAD) अनुदान ०.८%, सर रतन टाटा ट्रस्ट (SRTT) १३.५%, बँका १२.३%, खाजगी क्षेत्र ४.९% व लाभार्थी हिस्सा ३.०% अशी भागीदारी राहणार आहे. या प्रकल्पासाठी सर रतन टाटा ट्रस्ट (SRTT) यांचे भरीव आर्थिक मदत मिळणार असून खाजगी कंपन्या, बँका, नाबार्ड तसेच नामांकित स्वयंसेवी संस्थांचा या प्रकल्पात सहभाग आहे.

प्रकल्पाची कार्यसिध्दी :

- पीक उत्पादन खर्चामध्ये घट व लघुत्तम बाहय-निविष्ठा (LEISA), भूजल पातळीतील वाढीमुळे व सेंद्रीय शेतीच्या माध्यमातून २०% ते ३५% उत्पनवाढ करणे.
- सुमारे ४ लाख हेक्टर क्षेत्रावर मुळ-स्थळी जलसंधारणामुळे शेत जमिनींची होणारी धूप रोखणे, झिरपलेल्या पाण्यामुळे भूजल पातळीत वाढ.

एकूणच या प्रकल्पाची उभारणी वरील प्रमाणे करण्यात येऊन पश्चिम विदर्भातील अपादग्रस्त जिल्हयांतील कुटूंबाना याचा फार मोठया प्रमाणात फायदा होणार आहे. यासाठी समाजातील सर्वच घटकाचे मोलाचे योगदान व सहकार्य अपेक्षित आहे. प्रकल्पाच्या अधिक माहितीसाठी विभागीय आयुक्त कार्यालय, अमरावती येथे प्रकल्प व्यवस्थापन यंत्रणा गठीत असून वरील सहा जिल्हयांअतर्गत जिल्हाधिकारी कार्यालयात जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन यंत्रणेचे काम सुरू झाले आहे.

प्रकल्पाच्या आजपर्यंतची सध्यस्थिती :-

- माहे डिसेंबर २००९ पासुन प्रत्यक्षात प्रकल्पाला सुरवात झालेली आहे. दि. २ ऑक्टोबर २०१० रोजी उपप्रकल्पांचे संबधित जिल्ह्यांमध्ये कामकाज सुरु झाले असुन उपप्रकल्प निर्मीतीस सुरुवात झाली.

- प्रथम दोन वर्षे हे प्रकल्पाचे अंमलबजावणीच्या दृष्टीने लागणा-या विविध व्यवस्थापनेची स्थापना करण्याच्या दृष्टीने आवश्यक -

  अ. प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष, जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष व प्रकल्प सहाय्य कक्षातील अधिकारी / कर्मचारी यांची नेमणूक केली.

ब. राज्य स्तरीय सुकाणू समिती, विभागीय प्रकल्प सुकाणू समिती व जिल्हा प्रकल्प सुकाणू समिती स्थापना करण्यात आली.

क. सहा जिल्ह्यामधिल ६४ उपप्रकल्पांची निर्मिती करुन १६१९ गावाची निवड (२००१ नुसार शासनाच्या दारिद्रय रेषेखालील कुटूंब यादीच्या धरतीवर तसेच नैराश्यग्रस्त शेतकरी कुटूंबाची संख्या, इ.) करण्यात आलेली आहे.

- १ फेब्रुवारी २०११ रोजी विभागीय प्रकल्प सुकाणू समितीद्वारा पहिल्या सहा सविस्तर उपप्रकल्प राबविण्यास नाहरकत प्राप्त झाले.

उपप्रकल्पाची सध्यस्थिती :-

अ. १२२ स्वंयसेवी संस्था / खाजगी कंपनी/सहकारी संस्था इत्यादीची प्राथमिक छाननी करण्यात आली.

ब. प्रकल्पास ६४ उपप्रकल्प राबवणे असुन यामध्ये ५९ उपप्रकल्प प्रत्यक्षात अंमलबजावणी कार्य करत असुन यामध्ये ४३ उपप्रकल्पाचे सविस्तर प्रकल्प अहवाल सादर केले आहेत.

क. उर्वरित ५ उपप्रकल्प पैकी २ उपप्रकल्पास IFAD कडुन ना हरकत प्राप्त होणे बाकी आहे व ३ उपप्रकल्पा करिता निवड प्रक्रीया सुरु आहे.

वर्ष २०१४-१५ मध्ये झालेली कामे

- बचतगट स्थापन - ४००
- १६७० अतिगरीब कुटुंबांना उघुउद्योगासाठी अर्थसहाय्य.
- १८७६ महिलांची भुमी अभिलेखात ७/१२ वर नाव समाविष्ट करण्यात आले आहे.
- १५० - गाव विकास समिती स्थापन
- २१३० शेतकरी गट स्थापना
- ७५० गाव माहिती केंद्राची स्थापना करण्यात आली व १०२० गाव माहिती केंद्रावर शेती विषयक विविध मासिके, पाक्षिके व वृत्तपत्रांचे वाटप.
- शेततळयाची निर्मिती (IFAD - २८७, Convergence -४३५)
- मूळ स्थळी जंलसंधारण - (IFAD-१६४३३ हेक्टर, समन्वयीत –६४९० हेक्टर)
- नाला सरळीकरण - २२
- पाण्यात बुडणारे खोद तळे - ११
- सिमेंट नाला बांध - (IFAD-20, Convergence-33)
- सि.ना.बां. गाळ काढणे - (IFAD-83, Convergence -127)
- शेतकऱ्यांना उद्योजकीय प्रशिक्षण शेतकऱ्याचे प्रशिक्षण पुर्ण IFAD- ३११, Convergence -२६६
- ५४४८६ शेतक-यांना शाश्वत शेती बाबत प्रशिक्षण

- बीसीआय (BCI-Better Cotton Initiative) अंतर्गत प्रकल्पातील ३७ क्लस्टरमधील ४१९२३ कापुस उत्पादक शेतकऱ्यांचे ५३८३२ हेक्टर क्षेत्रावर कापुस उत्पादन.
- बीबीएफ पध्दतीद्वारे एकुण १५८७८ हेक्टरवर सोयाबीन पेरणी यामधुन पारंपारीक पेरणीच्या तुलनेत उत्पादनात एकुण ७० ते ३५० किलाने वाढ दिसुन आली.
- ५९३३ - जैविक खत युनिटची निर्मिती
- कंत्राटी शेती - शेतकरी - १४३७, क्षेत्र - ८५१ हेक्टर

- **पिक विविधता**

पिकाचे नावे	क्षेत्र (हेक्टर)	शेतकरी
कांदा बिजोत्पादन	१८७.३	३६७
चना	४२.८	४३
मका	५५५	८०५
तूर	४६२१	३२५९
सोयाबीन बिजोत्पादन	७७३.८	९२१
बटाटा	३५	८३
कॉटन बिजोत्पादन	२५	१००
बेबीकॉर्न	३७.६	९५
भेंडी बिजोत्पादन	१४९.६	१९६
हळद	१०२.२८	१४८
करडी	२७.६	३२
मिरची	२२.७	१५६
कांदा (Bulb)	२२.५	५४
अश्वगंधा	१२	२९

- प्रकल्पांतर्गत ४० क्लस्टरमध्ये एलसीडी प्रोजेक्टर खरेदी करण्यात आलेले आहेत.
- १५ सोलर ड्रायर खरेदी करण्यात आले.
- एकुण ६ दालमिलची उभारणी करण्यात आली.
- महिलांचे शेतीतील परिश्रम कमी करण्याच्या उददेशाने ३७० महिला बचत गटांना धान्य ग्रेडींग करणेसाठी २२३ स्पायरल सेपरेटर, बीबीएफ प्लँटर २५८, रोटावेटर १०३, स्प्रिंकलर सेट १२४, थ्रेशर १७, ट्रक्टर ४, पेरणी यंत्र २ पुरवठा करण्यात आलेला आहे.
- प्रकल्पांतर्गत ११६१९ लाभार्थींना परसाबागेतील कुक्कुटपालनाकरीता प्रोत्साहित करण्यात आले.
- ६१४ - शेळीपालन व्यवसाय
- ५८९ - घरगुती दुग्धव्यवसाय

- माहे नोव्हेंबर २०१४ मध्ये संत्रा पिकाचे भाव गडगडले त्यावेळी प्रकल्पाच्यावतीने शेतकऱ्यांचा संत्रा थेट ग्राहकांना विक्रीकरीता मदत करण्यात आली. आतापर्यंत १४९ टन संत्रा (बेंगलोर १० टन, मुंबई ८ टन ,पुणे ११४ टन, नाशिक १० टन,शिर्डी ५ टन, अकोला ४ टन)
- २० संत्रा उत्पादक शेतकऱ्यांना Global GAP सर्टीफिकेशन करीता प्रोत्साहीत करण्यात आले.
- **प्रकल्पाची आर्थिक प्रगती :-** (Crore)

	२००९-१०	**२०१०-११**	**२०११-१२**	**२०१२-१३**	**२०१३-१४**	**२०१४-१५**
IFAD	०.२८	२.१७	३.१२	१२.४२	२५.७९	१८.२६
Convergence	०	०	४.९	१९.५५	३१.५७	३७.२३

२) जागतीक बँक सहाय्यीत - महाराष्ट्र स्पर्धाक्षम कृषि विकास प्रकल्प (MACP)

१. महाराष्ट्र स्पर्धाक्षम कृषि विकास प्रकल्पाचा प्रमुख उद्देश राज्यातील शेतीची उत्पादकता वाढविणे, शेतकऱ्याच्या शेतमालास किफायतशिर भाव मिळवुन देणे व त्यांचा बाजार पेठामधील सहभाग वाढविणे हा आहे.

२. हा प्रकल्प एकुण ७०३.९५ कोटीचा असून त्यामध्ये जागतिक बँकेचा हिस्सा ४६१.२१ कोटी, महाराष्ट्र शासनाचा हिस्सा ५१.७२ कोटी व प्रकल्पाचा लाभ घेणाऱ्या लाभार्थी संस्थाचा हिस्सा १९१.०२ कोटी आहे.

घटक निहाय जागतिक बँकेच्या आर्थिक सहभागाचा तपशील खालील प्रमाणे:

(रक्कम कोटीत)

घटक	**एकूण किंमत**	**१५ मे २०१५ पर्यंत झालेला खर्च**	**टक्केवारी**
अ) बाजारपेठ मागणीधारित शेतमाल उत्पादनास चालना देणे	१६७.९४	८१.३१	४८.४१
ब) शेतकऱ्याचा बाजार पेठेतील सहभाग वाढविणे			
१) पर्यायी बाजार साखळी निर्माण करणे	२१४.७३	९५.५८	४४.५१
२) कृषि उत्पन्न बाजार समित्या व आठवडी बाजाराचे आधुनिकीकरण	२४३.१२	५५.१८	२२.७०
क) प्रकल्प व्यवस्थापन	७८.१६	४२.३९	५४.२३
एकूण	**७०३.९५**	**२७४.४६**	**३८.९९**

३. जिल्हास्तरीय 'आत्मा', तालुका स्तरावरील शेतकरी माहिती व सल्ला केंद्र, फलोत्पादन प्रक्रिया संस्था, औरंगाबाद व वानामती, नागपूर यासारख्या निवडक प्रशिक्षण संस्थांच्या बळकटीकरणातून कृषि तंत्रज्ञान व बाजारपेठांशी जोडणी यासाठीचे प्रयत्न केले जात आहेत. सर्व जिल्ह्यातील आत्मा कार्यालयांमध्ये कामात गती यावी यादृष्टीने काम्पुटर, लॅपटॉप, प्रोजेक्टर यासारख्या सुविधा उपबद्ध केल्या आहेत. याचबरोबर प्रत्येक जिल्ह्यात दोन याप्रमाणे स्थापित शेतकरी माहिती व सल्ला केंद्रांसाठी देखील माहिती तंत्रज्ञान संबंधी सुविधा उदा. एलसीडी प्रोजेक्टर, पोष्टर्स इ. सुविधा उपलब्ध करुन दिल्या आहेत, जेणेकरुन खेडेगावातील शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचून शेती विषयक तांत्रिक माहिती देवून शेतकऱ्यांमध्ये जागृती निर्माण होईल. प्रकल्प कामाशी संबधीत सर्व जिल्ह्यातील कृषि, कृषि पणन व पशुसंवर्धन विभागातील अधिकाऱ्यांसाठी प्रशिक्षण कार्यक्रम व कार्यशाळांचे आयोजन मोठ्या प्रमाणात केले जाते. या कार्यशाळांमुळे प्रकल्पाशी संबंधीत माहिती मिळून कामास गती मिळते आहे. तसेच काही विशेष कार्यशाळांचे आयोजन वर उल्लेख केल्यानुसार प्रशिक्षण संस्थांच्या माध्यमातूनही आयोजित केल्या जातात.

४. प्रकल्पातील उपघटकांचा लाभ गाव स्तरावरील शेतकऱ्यांना होणे महत्वाचे असल्याने गावागावात शेतमाल उत्पादनानुसार शेतकऱ्यांचे गट व उत्पादक संघ स्थापनेचे काम प्रगतीपथावर असून पहिल्या टप्प्यातील जिल्ह्यातून सुमारे ३९०० शेतकरी गटांची स्थापना केली आहे. पहिल्या व दुसऱ्या टप्प्यातील २३ जिल्ह्यांमध्ये शेतकरी गटांची स्थापना करण्यासाठी स्वयंसेवी संस्थांची निवड केली असून त्यांचे काम प्रगतीपथावर आहे.

५. प्रकल्पाच्या सुरुवातीपासून नियमीतपणे राबविले जाणारे उपक्रम म्हणजे पीक प्रात्यक्षिके, काढणी पश्चात तंत्रज्ञान प्रात्यक्षिके, पी.पी.पी. तत्वावर पीक प्रात्यक्षिकांची बाजारपेठेशी जोडणी, नाविण्यपूर्ण प्रकल्प हे या वर्षी देखील सर्वच जिल्ह्यांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर राबविण्यात आले. या सर्व उपक्रमांचे नियमीतपणे संनियंत्रण व मुल्यमापन करुन अंमलबजावणीमध्ये आवश्यक ते बदल केले जातात.

६. सर्व ३३ जिल्ह्यांसाठी विपणन आराखडे तयार करणे, विक्रेते-ग्राहक संमेलनांचे आयोजन करणे, उद्योजकता विकास कार्यक्रम, उत्पादक संघांचे बळकटीकरण यासारखे उपक्रमदेखील अहवाल काळात राबविण्यात आले.

७. कृषि व्यवसाय निर्मिती सुविधा या यंत्रणेने आपला कार्यविस्तार वाढविला असून कृषि व विपणन तंत्रज्ञानविषयक माहिती देण्यासाठी अधिकाऱ्यांच्या कार्यशाळांचे आयोजन, प्रकल्पांतर्गत स्थापित कंपन्यांसाठी व्यवसाय आराखडे तयार करणे, प्रकल्पाशी संबंधीत माहिती अभ्यास अहवाल-विविध उपक्रमांच्या माहिती पुस्तिकांचे प्रकाशन करणे तसेच काही विशेष अभ्यास हाती घेवून त्यासंबंधी आवश्यक ते सहाय्य करणे इ. उपक्रम राबविण्यात आले.

८. पशुधन आधार सेवा या प्रकल्प अंमलबजावणी कक्ष- पशुसंवर्धन यांच्या घटकांतर्गत जनावरांच्या बाजारांमध्ये बांधकामे हाती घेवून आवश्यक सोई- सुविधांच्या निर्मितीबरोबरच संबंधीत जिल्ह्यांमध्ये क्षेत्रीय स्तरावर विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये जनावरांची शिबीरांचे आयोजन, चारा पिक प्रात्यक्षिकांचे आयोजन यासारख्या उपक्रमांचे आयोजन निवडक १८ जिल्ह्यांमध्ये करण्यात आले. अहमदनगर जिल्ह्यामध्ये शेळी-मेंढी पालकांचे गट व फेडरेशनची स्थापना करण्याचे काम सेवा पुरवठादारामार्फत सुरु होते. त्यांनी अहवाल काळात १५० गटांची स्थापना करणे, निवडलेल्या शेळी-मेंढी पालकांचे प्रशिक्षण व काही गटांमध्ये उस्मानाबादी पैदासक्षम बोकडांचे वाटप करणे ही कामे पूर्ण केली आहेत. याचप्रकारे यवतमाळ जिल्ह्यामध्ये शेळीपालन एक उच्यमूल्यवर्धी व्यवसाय या उपघटकांतर्गत शेळी पालनाची प्रात्यक्षिके उभी करण्यासाठी सेवा पुरवठादार संस्थेची नेमणूक केली होती. या सेवा पुरवठादार संस्थेने अशी २५० प्रात्यक्षिके उभी करण्याची प्रक्रिया पूर्णत्वाकडे नेली असून निवडक शेतकऱ्यांच्या शेतामध्ये चारा पिक प्रात्यक्षिके घेणे, निवडलेल्या शेतकऱ्यांचे प्रशिक्षण, उस्मानाबादी पैदासक्षम बोकडांचे वाटप करणे यासारखे उपक्रम राबविले आहेत.

९. शेतकऱ्याच्या मालास बाजारपेठ उपलब्ध करुन देण्याच्या दृष्टीने काही पर्यायी बाजारपेठेची साधने उपलब्ध करुन देण्याचा प्रयत्न प्रकल्पांतर्गत केला जातो. याचाच एक भाग म्हणून वखार महामंडळाच्या निवडक गोदामांमध्ये धान्य चाचणी प्रयोगशाळा स्थापित करणे व धान्य तारण योजनेस चालना देणे, शेतकरी सामुहिक सेवा केंद्र सुरु करुन त्यांना गती देणे, आठवडी बाजारांमध्ये सुविधा निर्माण करणे यासारखे

उपक्रम राबविले जात आहेत. आजअखेर २०५ आठवडी बाजारांचे काम पूर्ण झाले असून २३ आठवडी बाजारांचे काम प्रगतीपथावर आहे.

१०. राज्यातील वखार महामंडळाच्या निवडलेल्या ११२ गोदामांपैकी सर्व जिल्ह्यातील मिळून १०९ गोदामांचे काम पूर्ण झाले आहे. तसेच ४० गोदामांमध्ये प्रयोगशाळा स्थापित करण्याच्या दृष्टीने आवश्यक साधनांची व उपकरणांची खरेदी पूर्ण झाली आहे. एकंदर १२१९६ शेतकऱ्यांनी वखार महामंडळाने आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणाचा लाभ घेतला आहे. याशिवाय १३१ गोदांमांचे प्रस्ताव शेतकऱ्यांच्या मालाची NCDEX मार्फत थेट विक्री व्हावी यासाठी सादर केले असून यापैकी २१ गोदामांना मंजूरी मिळाली आहे. धान्य तारण योजनेची ई-पावती व्यवस्था निवडलेल्या सर्व ११२ गोदामांमध्ये सुरु केली असून अहवाल काळात १०२ गोदामांमध्ये एकंदर २७३४१ पावत्या प्रदान करण्यात आल्या आहेत. या गोदामांमध्ये १४०६०३ मेट्रीक टन धान्य साठा केला गेला असून रु. ११३.४० कोटीचे कर्ज धान्य पावती योजने अंतर्गत देण्यात आले.

११. प्रकल्पांतर्गत निवडलेल्या बाजार समित्यांच्या कामात गतीशीलता येवून केलेल्या सुधारणांचा प्रत्यक्ष लाभ बाजारातील अनेक घटकांना होईल यासाठी चांगल्या व्यवस्थापनाची गरज असते. ही बाब ध्यानात घेवून बाजार समित्यांच्या संचालकांच्या क्षमता बांधणीसाठी कार्यशाळा, कर्नाटक राज्यातील बाजार समित्यांच्या कामाची माहिती व्हावी यादृष्टीने अभ्यासदौरे तसेच संबंधीत अधिकाऱ्यांसाठी प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे आयोजन इ. उपक्रम अहवाल काळात घेण्यात आले.

१२. एकंदर २१ बाजार समित्या व ८ जनावरांच्या बाजारांमधील बांधकामे पूर्ण झाली आहेत. याशिवाय ४२ बाजार समित्या व ७ जनावरांच्या बाजारातील बांधकामे सुरु असून ११ बाजार समित्यांमधील काम नजिकच्या काळात सुरु होईल यादृष्टीने नियोजन केले आहे.

१३. प्रकल्पाच्या प्रभावी अंमलबजावणीच्या दृष्टीने प्रकल्पाच्या प्रगतीचे संनियंत्रण, पर्यावरण व सामाजिक व्यवस्थापन उपाययोजनांची अंमलबजावणी, प्रकल्प निधीचे संनियंत्रण व तक्रार निवारण यंत्रणा कार्यरत आहेत. त्यादृष्टीने प्रकल्प अंमलबजावणीशी संबंधीत सर्व अधिकारी व संलग्न शासन विभागाचे विविध स्तरावरील अधिकारी यांना मार्गदर्शक सूचना निगर्मीत केल्या आहेत. याशिवाय संलग्न शासन विभागाकडून वेळोवेळी मार्गदर्शक सूचना दिल्या जातात.

१४. जागतिक बँके चे अधिकारी व मा. अतिरिक्त मुख्य सचिव (कृषि व पणन) यांच्या वेळोवेळी उपप्रकल्पांना भेटी व प्रदीर्घ बैठकांचे आयोजन करुन नियमीतपणे मार्गदर्शन यामुळे प्रकल्पाच्या कामात गती येवून प्रभावी अंमलबाजवणी होत आहे, त्याबद्दल प्रकल्पाचे वतीने त्यांचे आभार.

३) आशियाई विकास बँक (ADB) सहाय्यीत "कृषि व्यापारविषयक पायाभूत सुविधा विकास गुंतवणूक कार्यक्रम" (AIDIP)

केंद्र शासनाने प्रस्तुत केलेल्या मॉडेल ॲक्टप्रमाणे कृषि पणन कायद्यामध्ये सुधारणा केलेल्या राज्यांमध्ये कृषि उत्पादनाच्या वाढी बरोबरच महत्वपुर्ण असणाऱ्या "कृषि पणन व्यवस्था" या घटकाच्या विकासार्थ सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीतून विविध उपक्रम हाती घेतलेले आहेत. त्या अनुषंगाने आशियायी विकास बँक सहाय्यीत "कृषि व्यापार विषयक पायाभूत सुविधा विकास गुंतवणूक कार्यक्रम" ह्या प्रकल्पात महाराष्ट्र राज्याचा समावेश झालेला असून या प्रकल्पाकरीता सहकार व पणन विभागाची कार्यकारी यंत्रणा म्हणून व महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ, पुणे यांची अंमलबजावणी यंत्रणा म्हणून नियुक्ति करण्यात आलेली आहे.

या प्रकल्पाद्वारे कृषि विकासाच्या मार्गातील सध्याची कालबाह्य झालेली काढणीपश्चात हाताळणी व्यवस्था, कृषि विपणन क्षेत्रामधील पायाभूत सुविधांच्या निर्मितीमध्ये असलेला सार्वजनिक गुंतवणूकीचा अभाव, नगदी पिकांच्या बाबतीत असलेले मर्यादीत वैविध्यकरण इ. अडथळ्यांवर मात करण्याकरीता "एकात्मिक मुल्य साखळी" (Integrated Value Chain) या प्रतिमानावर (model) आधारीत एकात्मिक मुल्य साखळ्यांची निर्मिती राज्याच्या विविध भागांमध्ये उत्पादित होणाऱ्या कृषि मालाकरीता करण्यात येणार आहे. या मुल्य साखळ्यांतंर्गत कृषि व्यापार विषयक पायाभूत सुविधा व रस्ते, वीज, पाणी यांसारख्या इतर सुविधा त्याचप्रमाणे बाजारपेठ विषयक संशोधन (market intelligence), शेतकऱ्यांची क्षमता बांधणी (Farmers Capacity Building) व अस्तित्वात असलेल्या मुल्य साखळ्यांच्या बळकटीकरणाद्वारे कृषि मालाच्या मुल्य साखळी लगतच्या भौतिक व संस्थात्मक जाळ्यांमध्ये सुधारणा घडवून आणण्यात येणार आहे.

एकात्मिक मुल्य साखळीमध्ये कृषि व्यापाराशी निगडीत अनेक घटकांच्या म्हणजेच शेतकरी, व्यापारी, निर्यातदार तसेच उद्योजक व इतर सर्व स्टेक होल्डर्सच्या आवश्यक मुलभूत गरजा लक्षात घेवून राज्यातील त्या त्या भागामध्ये आवश्यक कृषि व्यापार विषयक पायाभूत सुविधा यामध्ये प्रामुख्याने संकलन केंद्रे, प्रतवारी व पॅकिंग केंद्रे, साठवणूक सुविधा, (Ambient and controlled temperature) मुल्यवर्धन आणि बाजारपेठे विषयक संशोधन, वितरण व लॉजिस्टीक्स आणि कृषि मालाच्या उत्पादनापासून ग्राहकापर्यंतच्या (end to end) बाजार जाळ्यांची निर्मिती करणे इ. चा समावेश आहे.

या प्रकल्पाअंतर्गत राज्यामध्ये एकात्मिक मुल्य साखळ्यांची निर्मिती सार्वजनिक खाजगी भागीदारीतून करण्यात येणार असून सर्व मुल्य साखळ्या "हब-स्पोक" मॉडेलवर आधारीत असतील. स्पोकच्या ठिकाणी त्या त्या भागातील प्रमुख नगदी पिकांचे उत्पादन लक्षात घेवून त्यानुसार पायाभूत सुविधा विकसित करण्यात येणार आहेत. यामध्ये प्रामुख्याने केळी, डाळींब, द्राक्ष, आंबा, मोसंबी, संत्रा, लिंबू, पपई तसेच टोमॅटो, वांगी, बटाटा, कांदा, आले, मिरची इ. पिकांचा समावेश असेल. हबच्या ठिकाणी सर्व स्पोकमधून उपलब्ध होणाऱ्या सर्व प्रकारच्या कृषि मालाकरीता आवश्यक पायाभूत सुविधा यामध्ये प्रामुख्याने कृषिमालाच्या प्रकारानुसार मालाची सफाई, प्रतवारी, पॅकिंग, गोदामे, शितगृह, रायपनिंग चेंबर इ. तसेच मुलभूत सुविधांमध्ये नॉलेज सेंटर, व्यापार केंद्र, अतिथीगृह, अंतर्गत रस्ते, वीज व पाणीपुरवठा, घनकचरा व्यवस्थापन, बगीचा, उपहारगृह व वाहनतळ इ. चा समावेश असणार

आहे. हब येथून कृषिमाल देशांतर्गत व आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठेमध्ये विक्री करण्याकरीता रेल्वे, विमानतळ येथे आवश्यक कार्गो सुविधा व इतर पायाभूत सुविधांचा विकास करणे अपेक्षीत आहे.

या प्रकल्पाच्या पहिल्या टप्प्यात दोन तर पुढील ७ वर्षात राज्यात साधारणत: १३-१५ IVCs उभारणे प्रस्तावित आहेत. पहिली नाशिक मूल्यसाखळी (अंदाजित खर्च रु.७५.३३ कोटी) व दुसरी औरंगाबाद-अमरावती मूल्यसाखळी (अंदाजित खर्च रु.२७.१३ कोटी) यामध्ये एकुण १५ ठिकाणांचा समावेश आहे.

या प्रकल्पाकरीता भांडवली गुंतवणूकीचे प्रमाण खाजगी गुंतवणूकदार – किमान ६० टक्के, आशियायी विकास बँक - ३२ टक्के व राज्य शासन - ८ टक्के असे असून या प्रकल्पांतर्गत निर्माण होणाऱ्या पायाभूत सुविधा बांधा-वापरा-हस्तांतरीत करा या तत्वाने उभारण्यात येणार असून त्याची संपुर्ण मालकी राज्य शासनाची राहणार आहे. या प्रकल्पांतर्गत निर्माण झालेल्या सोयी सुविधा खाजगी गुंतवणूकदारांस २० वर्षांपर्यंत वापरता येतील. सदर प्रकल्पाकरीता आवश्यक जमीन शासन उपलब्ध करुन देणार असून यामध्ये शासकीय, कृषि उत्पन्न बाजार समिती किंवा सहकारी संस्थांच्या मालकीच्या जमीनींचा प्राधान्याने विचार केला जाणार आहे.

नाशिक व औरंगाबाद-अमरावती मुल्य साखळी अंतर्गत उभारण्यात येत असलेल्या सुविधांना शेतमालाचा निश्चित पुरवठा व्हावा यासाठी 'लहान शेतक-यांना बाजारपेठेशी जोडण्याचा प्रकल्प' 'जपान फंड फॉर पॉव्हर्टी रिडक्शन' (JFPR) कडुन उपलब्ध झालेल्या अनुदानातुन राबविण्यात येत आहे. या मूल्यसाखळयांच्या क्षेत्रातील शेतकऱ्यांचे गट बनविण्यात येतील व त्या नंतर गटांची उत्पादक कंपनी (Producers Company) तयार करण्यात येणार आहे. अशा प्रकारे सुमारे २०,००० शेतकऱ्यांना प्रशिक्षित करण्यात येईल व किमान ३ उत्पादक कंपन्या स्थापन करण्यात येतील.

सदर प्रकल्पामध्ये निर्माण होणाऱ्या सुमारे १५ एकात्मिक मुल्य साखळयांच्या माध्यमातून ग्रामिण भागांमध्ये कृषि व्यापार विषयक व पणन विषयक पायाभूत सुविधांची निर्मिती होणार आहे. पायाभूत सुविधांच्या निर्मितीमुळे विविध फळे व भाजीपाला यांसारख्या नाशवंत कृषि मालाचा दर्जा वाढून त्यांच्या मागणीत वाढ होईल तसेच शेतकऱ्यांना अधिक बाजारभाव मिळू शकेल. पायाभूत सुविधांच्या निर्मितीमुळे व शेतकऱ्यांच्या उत्पादक कंपन्यांमुळे शेतकरी थेट व्यापारी, निर्यातदार व प्रक्रियादार यांच्याशी करार करु शकतील व त्यामुळे त्यांना कृषि मालाच्या भावाची तसेच उत्पन्नाची हमी मिळेल. या प्रकल्पांतर्गत शेतकऱ्यांना प्रात्यक्षिकांद्वारे प्रशिक्षण देण्यात येणार असल्याने शेतकरी तांत्रिक दृष्ट्या सक्षम होतील, त्यामुळे कृषि मालाच्या दर्जामध्ये सुधारणा होईल. ग्राहकांना स्वच्छ व ताजा कृषि माल उपलब्ध होईल. या प्रकल्पांतर्गत विकसित होणाऱ्या मुल्य साखळयांभोवती कृषि प्रक्रिया उद्योगांच्या उभारणीस चालना मिळेल. अशा प्रकारे या प्रकल्पाच्या माध्यमातून राज्यातील विविध भागांमध्ये त्या त्या भागातील पिकांच्या उत्पादनानुसार आवश्यक त्या कृषि व्यापार विषयक पायाभूत सुविधांची निर्मिती झाल्याने त्याचा लाभ शेतक-यांना होणार असून त्यांचे आर्थिक उत्पादन वाढणार आहे.

करण्यात आलेले कामकाज -

- प्रकल्पाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ अंतर्गत स्वतंत्र प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षाची (PMU) स्थापना करण्यात आलेली आहे.
- इच्छुक गुंतवणुकदारांच्या सुचनांनुसार RFQ मध्ये वेळोवेळी बदल करण्यात आले. तसेच RFQ चे प्रस्ताव सादर करण्यासाठी वाढीव मुदत देण्यात आली. नाशिक व औरंगाबाद-अमरावती मुल्य साखळीसाठी प्रत्येकी ५

RFQ प्रस्ताव प्राप्त झाले. मात्र यापैकी कोणत्याही गुंतवणूकदाराने सविस्तर प्रस्ताव सादर न केल्यामुळे गुंतवणुकदार निवड प्रक्रिया रद्द करण्यात आली.

- मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन यांच्या अध्यक्षतेखालील राज्यस्तरीय उच्चाधिकार समितीने प्रकल्पाच्या आराखड्यात बदल करण्यास मान्यता दिलेली होती. त्यामध्ये प्रकल्प उभारणीसाठी खाजगी जमीन वापरास परवानगी, प्रकल्प हस्तांतरणाची मुदत २० ऐवजी २५ वर्षे, संपुर्ण मूल्यसाखळी एकाच गुंतवणूकदाराला विकसनासाठी देण्याऐवजी प्रत्येक स्पोकसाठी स्वतंत्र गुंतवणूकदार निवडण्यास परवानगी अशा काही महत्वाच्या बदलांचा समावेश होता. प्रकल्प आराखड्यात करण्यात आलेले बदल गुंतवणुकदारांपर्यंत पोहचविण्यासाठी तसेच गुंतवणुकदारांच्या अडचणी व सुचना जाणून घेण्यासाठी व कृषि व्यापारविषयक पायाभूत सुविधा उभारणीमध्ये जास्तीत जास्त खाजगी गुंतवणुक येण्याच्यादृष्टीने दि. ०५ डिसेंबर २०१४ रोजी मुंबई येथे रोड शो चे आयोजन करण्यात आले होते. सदर रोड शोसाठी राज्य शासन, एडीबी व पीएमयु चे प्रतिनिधी, प्रकल्पाचे सल्लागार व १८ कंपन्यांचे प्रतिनिधी उपस्थित होते. त्याशिवाय केंद्रीय वित्त मंत्रालयाच्या (विदेश व्यवहार विभाग) सुचनेनुसार नागपुर, औरंगाबाद आणि पुणे येथे विभागिय स्तरावरही रोड शो आयोजित करण्यात आले होते.
- रोड शोमध्ये प्राप्त झालेल्या सुचना विचारात घेऊन प्रकल्प आराखडा नव्याने तयार करण्याचे काम सुरु असून लवकरच गुंतवणूकदार निवडीची प्रक्रिया सुरु करण्यात येईल.
- JFPR प्रकल्पाअंतर्गत स्थापन करण्यात आलेल्या गटांना बाजारपेठेशी जोडण्यासाठी पिकनिहाय शेतकरी व खरेदीदार यांच्या बैठका घेण्यात आलेल्या आहेत. तसेच शेतकऱ्यांच्या १८ उत्पादक कंपन्या स्थापन करण्यात आल्या असून त्यांना कामकाजात मदत करण्यासाठी प्रकल्पाच्या माध्यमातुन प्रत्येक स्पोकसाठी एक अशा १४ बिझनेस डेव्हलपमेंट फॅसिलिटेटर्सची (बीडीएफ) नियुक्ती करण्यात आलेली आहे. बीडीएफच्या माध्यमातून कंपन्यांचे भागभांडवल व सभासद वाढविणे, कंपन्यांकडे असलेल्या शेतमालाची माहिती संकलित करणे, कंपन्यांचे बिझनेस प्लॅन तयार करणे व कंपन्यांना विविध बाजारपेठांशी जोडण्याचे कामकाज करण्यात येत आहे.
- दुस-या टप्प्यातील सोलापूर-सांगली, लातूर-नांदेड, नागपूर-अमरावती व धुळे-नंदुरबार या प्रस्तावित ४ मुल्यसाखळ्यांसाठी २२ जागा निश्चित करुन केपीएमजी या सल्लागार संस्थेने पर्यावरण व सामाजिक प्रभाव अहवाल तयार केला आहे तसेच तेथील पिकांनुसार आवश्यक सुविधा निश्चित करुन त्यावर आधारीत सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करण्यात आलेला आहे. राज्यस्तरीय उच्चाधिकार समितीने प्रकल्पाच्या आराखड्यात बदल करण्यास दिलेल्या मान्यतेनुसार व रोड शोमधील गुंतवणुकदारांच्या सुचनांनुसार राज्य शासनाच्या पीपीपी सेलचे पीपीपी तज्ञ व सल्लागार संस्थेच्या मदतीने बीड प्रोसेस फ्लो तयार करण्यात येत आहे.

●●●●●